2026, ՄԱՐՏ Ա, ԹԻՎ 5 (697)

Էջմիածնի Տպագիր

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

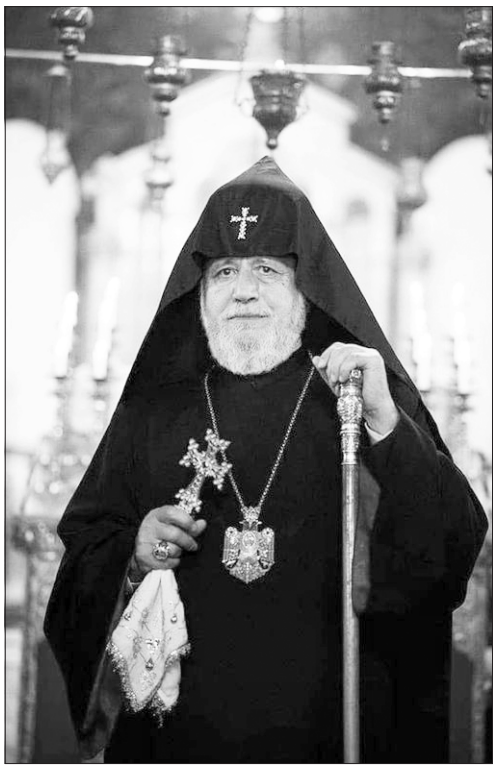

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի շնորհավորական ուղերձը կանանց տոնի առիթով

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական Մեր օրհնությունն ու բարեմաղթանքներն ենք բերում բոլոր տիկնանց և օրիորդաց և շնորհավորում Կանանց տոնի առիթով:

Վերստին ուրախությունն ունենք մեծարելու մեր մայրերին ու քույրերին և արժևորելու նրանց բարի ավանդը՝ շնորհալի, ազգասեր ու հայրենասեր սերունդներ դաստիարակելու գործում, ինչպես նաև նրանց գնահատելի ձեռքբերումները գիտության ու կրթության, տնտեսության, առողջապահության և այլ կարևոր ոլորտներում:

Արդարև, այսօրվա անկայուն աշխարհում, երբ մեր ժողովուրդն ամենուր բազում դժվարություններ է կրում, շատ հոգսեր ծանրացած են նաև կանանց ուսերին, որոնք իրենց ընտանիքների հոգատարության հետ մեկտեղ նվիրումով ու նախանձախնդրությամբ ջանքեր են ներդնում ազգային կյանքի առաջընթացի և մեր հայրենիքի զորացման համար:

Մեր աղոթքն ու մաղթանքն է, որ Բազումողորմ Աստված խաղաղություն պարգևի աշխարհին ու մեր հայրենիքին և Իր օրհնության ու շնորհների ներքո պահպանի մեր մայրերին ու քույրերին, որպեսզի, հավատով և հույսով զորացած, շարունակեն իրենց գովարժան հանձնառություններով նպաստ բերել մեր երկրի ու մեր ժողովրդի բարօրությանը:

Թող մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի սերն ու ողորմությունը, շնորհներն ու օրհնությունը լինեն մեզ հետ և բոլորի այսօր և միշտ. ամեն:

Օրհնությամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Գերագույն հոգևոր խորհրդի ժողով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում

Մարտի 10–13-ը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահությամբ, տեղի ունեցավ Գերագույն հոգևոր խորհրդի ժողովը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջույնի և օրհնության խոսքից հետո ժողովի նիստերը վարելու հրավիրվեց Վանական խորհրդի ատենապետ Տ. Նաթան արքեպիսկոպոս Հովհաննիսյանը:

Ավստրիայի Սանկտ Փյոլթըն քաղաքում 2026 թ. փետրվարի 17–19-ին գումարված եպիսկոպոսական հավաքի մասին զեկուցեց Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Արմաշ եպիսկոպոս Նալբանդյանը:

ԳՀԽ-ն գոհունակությամբ արձանագրեց, որ հավաքին մասնակից եպիսկոպոսները աղոթական միության մեջ քննարկել են Հայոց Եկեղեցու առջև ծառացած մարտահրավերները, Եկեղեցի–պետություն հարաբերությունների ներկա վիճակը, ինչպես նաև Եկեղեցու առաքելության արդյունավորմանն առնչվող հարցեր և ձևակերպել են մի շարք առաջարկություններ՝ ի նպաստ Եկեղեցու կյանքի կազմակերպման ու առկա խնդիրների հաղթահարման: ԳՀԽ-ն որոշեց կարելի ի գործ դնել՝ հետամուտ լինելու խնդիրների կարգավորմանը՝ ընդգծելով, որ եկեղեցական կյանքում առկա խնդիրները պետք է լուծվեն բացառապես օրինական ու եկեղեցական-կանոնական ճանապարհով:

Մասյացոտնի թեմում առաջնորդի պաշտոնանկությունից հետո ստեղծված իրավիճակի վերաբերյալ տեղեկություններ փոխանցեց թեմի առաջնորդական տեղապահ Տ. Ռուբեն վարդապետ Զարգարյանը: Նշվեց, որ կարգալույծ եղած Արման Սարոյանը իշխանության մարմինների ապօրինի աջակցությամբ խոչընդոտում է թեմի հովվական, կանոնական և վարչական գործունեությունը՝ լարվածություն առաջացնելով հոգևորականների և հավատացյալների շրջանում: Միաժամանակ արձանագրվեց, որ թեմի հոգևորականների մեծամասնությունը շարունակում է հովվական ծառայությունը՝ հավատարիմ մնալով եկեղեցական կարգաց և կանոնաց:

Եկեղեցի–պետություն հարաբերությունների համատեքստում օրենսդրական նախաձեռնությունների, ինչպես և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի ու ապօրինի ազատազրկված և այլ խափանման միջոցների ենթարկված եկեղեցականների նկատմամբ նախաձեռնված քրեական, վարչական, քաղաքացիական գործերի ընթացքի, կայացված դատական ակտերի և դրանց վիճակագրության վերաբերյալ զեկույցներ ներկայացրին ի. գ. դ. տիար Գևորգ Դանիելյանը և փաստաբան, ի. գ. թ. տիար Արա Զոհրաբյանը:

Գերագույն հոգևոր խորհուրդը, կարևորելով Եկեղեցու իրավունքների և ինքնավարության, արդարադատության և ժողովրդավարական սկզբունքների հարգման ու պահպանության հրամայականը, դատապարտեց ՀՀ իշխանությունների կամայական, խտրական գործողությունները, Հայոց Եկեղեցու և եկեղեցականների նկատմամբ իրականացվող հալածանքները, շինծու մեղադրանքներով ազատազրկումները, ինչպես նաև պետական լծակների գործադրմամբ Եկեղեցու գործունեության արհեստական խոչընդոտների ստեղծման, սահմանափակման և եկեղեցական կյանքին ապօրինի միջամտությունների փորձերը:

Անդրադարձ կատարվեց նաև վերջին շրջանում իշխանությունների կողմից ներկայացված օրինագծերին և ենթաօրենսդրական ակտերին, որոնք սահմանափակում են Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու իրավական կարգավիճակն ու գործունեությունը, ինչպես նաև դրանց արծարծումը դիտվում է իբրև հարմար պատրվակ հակաեկեղեցական թեզերի բարձրաձայնման և անարգել տարածման համար: Արձանագրվեց, որ նման նախաձեռնությունները խաթարում են Եկեղեցի–պետություն հարաբերությունների սահմանադրական հիմքերը, մասնավորապես՝ խղճի և կրոնի ազատության իրավունքը:

ԳՀԽ-ն մերժելի նկատեց նաև վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի կողմից Եվրոպական խորհրդարանում 2026 թ. մարտի 11-ի ելույթում Հայոց Եկեղեցու և եկեղեցականության հասցեին հնչեցրած մեղադրական շինծու վերագրումները՝ «օտար ազդեցության գործակալ», «պատերազմի կուսակցություն» և այլն, որոնցով ակնհայտորեն փորձ է արվում արդարացման հիմքեր ստեղծել Եկեղեցու նկատմամբ ՀՀ իշխանությունների կողմից իրագործված անօրեն գործողությունների և ծրագրվող հետագա բռնաճնշումների համար:

2026 թ. սեպտեմբեր ամսին նախատեսվող Եկեղեցական-ներկայացուցչական ժողովի գումարման, օրակարգի և կազմակերպչական հանձնախմբի ձևավորման վերաբերյալ զեկույցով հանդես եկավ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Վարչատնտեսական բաժնի տնօրեն Տ. Մուշեղ եպիսկոպոս Բաբայանը: Վերջինս ժողովականներին ներկայացրեց կատարված նախապատրաստական աշխատանքները և ժողովի կազմակերպմանն առնչվող հարցերն ու առաջարկությունները: Այս կապակցությամբ տրվեցին համապատասխան հանձնարարականներ:

ՀՀ Զինված ուժերում հոգևոր ծառայության դադարեցման, գնդերեցների նկատմամբ իրականացված ճնշումների, առաջացած խնդիրների վերաբերյալ զեկույց ներկայացրեց Տ. Մովսես վարդապետ Սարգսյանը: ԳՀԽ-ն հաստատեց, որ պաշտպանության նախարարի միակողմանի որոշումը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության, «Հայաստանի Հանրապետության և Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հարաբերությունների մասին» օրենքի դրույթներին, ինչպես նաև կառավարության համապատասխան որոշմանը, որոնցով ամրագրված է հոգևոր սպասավորների ծառայությունը ԶՈՒ-ում: Կարևորելով գնդերեցների ծառայության նշանակությունը բանակի հոգևոր և բարոյահոգեբանական մթնոլորտի առողջացման գործում՝ անհրաժեշտ նկատվեց, որ քննարկվեն ծառայության նոր կարգավորումները և դրանք օրինական հարթություն վերադարձնելու ուղիները:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հոգևոր-կրթական հաստատություններում ուսումնակրթական կյանքի վերաբերյալ զեկույցով հանդես եկավ Գևորգյան հոգևոր ճեմարանի տեսուչ Տ. Հուսիկ աբեղա Սմբատյանը:

Ժողովականները շնորհակալությամբ ունկնդրեցին զեկույցը: Կարևորելով հոգևորականների պատրաստության ու հոգևոր կրթության զորացմանն ուղղված աշխատանքները՝ թելադրեցին շարունակել հետևողական քայլեր ձեռնարկել ուսումնական ծրագրերի բարելավման և նոր ուսանողների ներգրավման ուղղությամբ:

Ժողովի ընթացքում ներկայացվեցին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի 2025 թվականի գործունեության տեղեկագիրը, ֆինանսական տարեկան, Մայր Տաճարի շինարարության ավարտական հաշվետվությունները և Վերստուգիչ հանձնախմբի զեկույցը: Ներկայացվեցին նաև 2025 թ. Հայաստանում և սփյուռքի համայնքներում իրականացված հոգևոր-քարոզչական, մշակութային, կրթական և սոցիալական ծրագրերը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Սուրբ Աթոռի առաքելական նվիրակին

Մարտի 5-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում ընդունեց Հայաստանում Սուրբ Աթոռի առաքելական նվիրակ արքեպիսկոպոս Անտե Յոզիչին:

Հանդիպման ընթացքում անդրադարձ կատարվեց Հայաստանյայց Առաքելական և Հռոմի Կաթոլիկ Եկեղեցիների միջև ձևավորված եղբայրական հարաբերություններին և միջեկեղեցական գործակցության հետագա սերտացմանը:

Զրուցակիցները խոսեցին նաև տարածաշրջանում ստեղծված բարդ իրավիճակի և Հայաստանում Եկեղեցի–պետություն հարաբերությունների ներկա կացության մասին:

Վերջում Ամենայն Հայոց Հայրապետն իր եղբայրական ողջույններն ու բարեմաղթանքները հղեց Հռոմի Սրբազան Քահանայապետ Լևոն 14-րդ Պապին:

Լրատվական նյութերը՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի
տեղեկատվական համակարգի

Զղջումը՝ վերաբերմո՞ւնք, թե՞ գործողություն

Զղջումը Նոր Կտակարանի կենտրոնական և հիմնարար թեմաներից է, որն առաջին անգամ սահմանվել և պատկերվել է Հին Կտակարանում: Մովսեսի և մարգարեների ուսմունքների միջոցով հաստատվելուց հետո զղջման վարդապետությունը դառնում է Հովհաննես Մկրտչի և, ի վերջո, Հիսուս Քրիստոսի ծառայության հիմքը: Քրիստոնեական հավատքի հիմնական վարդապետությունը սովորեցնում է, որ Աստված Իր սիրով և շնորհով պատրաստակամ է ներելու նրանց, ովքեր զղջում են իրենց մեղքերի համար՝ դիմելով Նրան՝ որպես Տիրոջ և Փրկչի: Հետևաբար՝ զղջման հստակ ըմբռնումը, որին հաջորդում է համապատասխան գործողությունը՝ քավչարար հատուցումը, փրկության գործընթացի անհրաժեշտ բաղադրիչ է: Այն կարող է լինել հավիտենական կյանքի և մահվան միջև առանցքային տարբերակիչ:

Մարդն արդարության որոնման մեջ տարբեր ձևերով ձգտել է արժանի դառնալու փրկարար հարաբերությունների Կատարյալ և Սուրբ Աստծո հետ (Հռոմ. 3:23), սակայն ձախողվել է այդ բոլոր փորձերում: Աստված, մեղքի դատապարտության անսահման անդունդը հաղթահարելով, տրամադրել է այնպիսի ճանապարհ, որ մարդը, միայն Հիսուս Քրիստոսին հավատալով, կարողանա փրկվել: Աստծո՝ մեզ տրված հրամանը հստակ է, ինչպես Հիսուս է հրահանգում. *«Եթե չապաշխարեք, բոլորդ էլ այդպես կկորչեք» (Ղուկ. 3:13):* Այնուհետև Հիսուսը կրկնում է այս հայտարարությունը՝ դրան տալով էլ ավելի ուժեղ շեշտադրում (տես Ղուկ. 3:15): Զղջումն ընտրողական մոտեցմամբ չի իրագործվում: Անհրաժեշտ է, որ մարդը ցուցաբերի զղջման ճիշտ ձևը՝ Աստծո շնորհով ներում և արդարացում ստանալու համար: Ուրեմն՝ զղջման սահմանման, բնույթի և կիրառման հասկացողությունը կենսական նշանակություն ունի թե՛ ավետարանչի, թե՛ փրկություն փնտրող նորադարձի համար: Որքան էլ կարևոր է այս պատվիրանը, զղջման հասկացության մեծ շփոթություն, սխալ մեկնաբանություն և անհամապատասխանություններ են հայտնաբերվում քրիստոնեական տարբեր վարդապետություններ համեմատելիս:

Վարդապետական տարբեր դիրքորոշումներ սահմանում և նկարագրում են զղջման բազմաթիվ կիրառություններ, որոնք գործածվում են թե՛ մարդու, թե՛ Աստծո նկատմամբ: Դիտարկենք Աստվածաշնչում առկա «զղջալ» բառի առաջին կիրառություններից մի քանիսը. *«Եվ Տերը ետ կանգնեց այն չարիքից, որ ասել էր, թե պիտի աներ իր ժողովրդին» (Ելք 32:14):* Այս համարը բավականին քննարկումներ է առաջացնում, երբ համեմատում ենք սուրբգրային մեկ այլ համարի հետ, որտեղ ասվում է. *«Աստված մարդ չէ, որ ստի, և ոչ էլ մարդու որդի, որ զղջա»:* Տրամաբանական խոր վերլուծություն պետք չէ՝ տեսնելու Աստծո զղջման մասին երկու կիրառությունների միջև առկա հակասությունը: Այս հակադրության լուծումը թաքնված է զղջումը նկարագրող բնօրինակ բառերում:

Մարդ կարող է ավելի լավ հասկանալ զղջման իրական իմաստը, երբ ծանոթ է բառի ստուգաբանությունը: Ինչպես Աստվածաշնչի շատ բառեր, «զղջալ» բառը նույնպես օգտագործվում է՝ մեկից ավելի բնօրինակային բառերի թարգմանության համար: Այդ բնօրինակ բառերն ունեն բավականին տարբեր իմաստներ: Օրինակ՝ Հին Կտակարանում եբրայերեն երկու բայ, որ թարգմանվում են որպես «զղջալ», կարող են տառադարձվել *«շուվ(ը)»* և *«նախամ»* ձևերով: *«Նախամ»* բառն ուղիղ իմաստով նշանակում է ուժեղ հառաչել կամ շնչել և ենթադրաբար՝ ափսոսալ, կարեկցել, արտահայտել խոր ափսոսանք կամ վիշտ: Սա այն բառն է, որ օգտագործվում է, երբ Աստված նկարագրվում է որպես զղջմամբ վերաբերմունք ցուցաբերող: Աստծո զղջումը մարդկային իրավիճակներին Աստծո արձագանքի՝ Հին Կտակարանի նկարագրությունն է: Աստվածաշնչում արտահայտությունն օգտագործվում է այն իմաստով, որ Աստծուն վշտացնում են մարդկանց մեղքերը: Այս բառը Հին Կտակարանում կիրառվում է 110 անգամ՝ գործածվելով Աստծո և մարդու կողմից արտահայտված վերաբերմունքի կամ հույզի վերաբերյալ: Ծննդոց 6:6-ում եբրայերեն նույն բառը թարգմանվում է «վշտացած»՝ արտահայտելով Աստծո արձագանքը մարդկային մեղքին: Ծննդոց 24:67 և 27:42 համարներում բառը կիրարկվում է՝ Իսահակի մխիթարության զգացումը նշելու համար: Այս բառի հիմնական բնութագիրը հստակ է. *«նախամ»-ը* վերաբերմունք է:

«Նախամ» բառի օգտագործումը, որը հաճախ թարգմանվում է որպես «ապաշխարել», կտրուկ հակադրվում է նմանատիպ կիրառություն ունեցող մեկ այլ եբրայերեն բառի՝ *«շուվ»*-ին: «Շուվ»-ը Հին Կտակարանում գործածվում է 1339 անգամ: Մենք այս բառն առաջին անգամ տեսնում ենք Ծննդոց 3:19-ում, որտեղ այն վերաբերում է Ադամի՝ մահվանից հետո հողին վերադառնալուն: Ծննդոց 8:3-ում նույն բառը վերաբերում է ջրհեղեղից հետո երկրի նոսրացած ջրերին: «Շուվ»-ը բառացիորեն նշանակում է վերադառնալ սկզբնակետին: Այն հետևողականորեն ենթադրում է շրջվելու գործողություն: Այս բառի հիմնական բնութագրիչներից մեկը հստակ է. «շուվ»-ը գործողություն է, և այդ գործողությունը շրջվելն է:

Սահմանման այս երկատվածությունը առաջ է քաշում խոր աստվածաբանական հարց: Երկնքի արքայություն մտնելու համար մեղավորը պետք է ցուցաբերի ճիշտ վերաբերմունք, թե՞ մեղավորը պետք է արձագանքի ճիշտ գործողությամբ՝ շրջվելով և գնալով այլ ուղղությամբ: Աստծո վերաբերյալ բառերի օգտագործման համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Աստված արտահայտում է վշտի և մխիթարության (*նախամ*) զգացողություններ, բայց չի շրջվում կամ չի վերադառնում Իրեն (*շուվ*): Սա համապատասխանում է Աստծո կողմից ընդունված անփոփոխության հատկանիշին, մի ուսմունքի, որն զգալիորեն կխարխլվեր, եթե Աստծո զղջումը լիներ ուղղության փոփոխության գործողություն: Երբ այս բառերը կիրառվում են մարդու և Աստծո միջև հարաբերությունների վերաբերյալ, բառերի օգտագործումը դառնում է ավելի տրամաբանված և հետևողական: *«Շուվ»* բառն օգտագործվում է մեղքից հեռանալու և Աստծուն վերադառնալու գործողությունը նկարագրելու համար: Այս գաղափարը մի քանի անգամ կրկնվում է Բ Մնացորդաց գրքի վեցերորդ և յոթերորդ գլուխներում՝ գագաթնակետին հասնելով հետևյալ հայտնի համարում. «Եվ եթե Իմ ժողովուրդը, որի վրա Իմ անունն է դրված, խոնարհվի, աղոթի, Իմ երեսը փնտրի ու ետ դառնա (*շուվ*) իր չար ճանապարհներից, այն ժամանակ ես երկնքից կլսեմ, կներեմ նրա մեղքը և կբժշկեմ նրա երկիրը» (Բ Մնաց. 7:14): Աստված հայտարարում է՝ անհրաժեշտ է, որ մարդիկ դառնան իրենց չար ճանապարհներից: Միայն վշտի զգացումը բավարար չէ. մենք պետք է նաև դառնանք դեպի Աստված՝ թողնելով այն մեղքը, որ պատճառել է վիշտ:

Նույն երկիմաստությունը գտնում ենք՝ «ապաշխարել» բառի տիրույթը քննելով նորկտակարանյան հատվածներում: Նոր Կտակարանում ապաշխարության գործողությունը նկարագրելու համար օգտագործվող հունարեն երկու բայերը տառադարձվում են այսպես՝ *մետանոեո (հուն.՝ μετανοέω)* և *մետամելոմայ (հուն.՝ μεταμέλομαι)*: Ինչպես Հին Կտակարանի համապատասխան եբրայերեն բառերը, այս երկու բառերը նույնպես առնչվում են վերաբերմունքին և գործողությանը: *«Մետամելոմայ»* բառը վերաբերում է մեղքի նկատմամբ զգացմունքային դրսևորումին. մեղավորն ունի այլ վերաբերմունք, այլ զգացողություն մեղքի նկատմամբ: Բառը վեց անգամ օգտագործվում է Նոր Կտակարանի հինգ համարներում, և չնայած հաճախ թարգմանվում է որպես «ապաշխարել», միշտ օգտագործվում է՝ նկարագրելու մտքի փոփոխությունը որևէ խնդրի նկատմամբ կամ զղջման մի ձև: Այն երբեք չի օգտագործվում փրկության ուղղությամբ քայլի համատեքստում: Մյուս կողմից, *«մետանոեո»*-ն վերաբերում է մեղքի նկատմամբ մտքի, սրտի շրջադարձին կամ փոփոխությանը: Այդ դեպքում մեղավորը որոշում է թողնել իր մեղքը և վերադառնալ Աստծուն: Նոր Կտակարանում կա ոչ պակաս, քան 34 օրինակ, որ ցույց են տալիս սա:

Այս խոսքերի կիրառման լավ համեմատություն կարելի է գտնել կորնթացիներին ուղղված Բ թղթում. *«Բայց խոնարհներին մխիթարող Աստվածը Տիտոսի գալուստով մեզ մխիթարեց. ոչ միայն նրա գալստյամբ, այլև այն մխիթարությամբ, որով նա ձեր մեջ մխիթարվել էր: Երբ նա մեզ պատմեց ձեր սրտի փափագի՝ ձեր լացի (լյուպեո) և իմ հանդեպ ձեր ունեցած նախանձախնդրության մասին, ես ավելի ուրախացա. թեև ձեզ այն նամակով տրտմեցրի (լյուպեո), չեմ զղջում (չնայած որ զղջացել էի) (մետամելոմայ), որովհետև տեսնում եմ, որ այդ նամակը մի կարճ ժամանակ է ձեզ տրտմեցրել (լյուպեո): Հիմա ուրախ եմ ոչ թե նրա համար, որ տրտմեցիք (լյուպեո), այլ որովհետև տրտմեցիք (լյուպեո) ապաշխարության (մետանոյա) համար, որովհետև դուք ըստ Աստծու ուզածի տրտմեցիք (լյուպեո), որպեսզի մեզանից ոչնչով վնաս չկրեք: Որովհետև ըստ Աստծու ուզածի տրտմությունը (լյուպեո) ապաշխարություն (մետանոյա) է առաջ բերում փրկության համար, որի համար զղջալ պետք չէ, բայց աշխարհի տրտմությունը (լյուպեո) մահ է բերում» (7:6–10):*

Այս համարներում հունարեն *«լյուպեո» (հուն.՝ λυπέω)* բառի բազմակի օգտագործումը նկարագրում է այնպիսի վիշտ, որը կարող է առաջանալ կամ մեղքով պայմանավորված (աշխարհիկ վիշտ), կամ մարդու՝ Աստծո կամքից դուրս լինելու համոզմունքով (աստվածային վիշտ): Չնայած ողջամիտ է, որ վիշտը պետք է նախորդի զղջմանը, վիշտն ինքնին, նույնիսկ երբ ուղեկցվում է ափսոսանքով (*մետամելոմայ*), չունի փրկելու զորություն:

Եթե աստվածաբանելիս հենվենք միայն հայերեն թարգմանությունների վրա, կարող է առաջանալ փոխզիջումային և շփոթեցնող ուսմունք: Ապաշխարությունն այնուհետև կստանա մի սահմանում, որը կշեշտի աստվածային գործերին հաջորդող վիշտը, այլ ոչ թե անհրաժեշտ աստվածային գործը՝ մեղքից դեպի ներող Աստծուն դառնալը: Կղեմես Հռոմեացին, որ վաղ առաքելական հայրերից է, նկարագրել է զղջման հաջորդականությունը որպես՝ (1) մեղքի համար զղջում, (2) խոստովանություն, (3) ուղղում և (4) զղջման գործեր: Սա հանգեցնում է գործերի վրա հիմնված զղջման փորձուսման, համաձայն որի՝ զղջացող մեղավորը «կամավոր» ենթարկվում է պատժի (զղջման). *«ապաշխարության արժանի արդյունք տվեք» (Մատթ. 3:8):* Նման պատիժը կարող է լինել ամեն ինչ՝ աղոթքների կրկնվող արտասանությունից մինչև եկեղեցու կամ համայնքի համար անձնվեր ծառայություններ կատարելը: Այդ նպատակով կաթոլիկ աշխարհում տարածված է վարդարանը՝ ուլունքների շղթան, որը մինչ օրս օգտագործվում է որպես հաշվելու միջոց՝ որոշելու աղոթքի՝ ճիշտ քանակությամբ կրկնվելու թիվը: Պատմության որոշ ժամանակահատվածներում ինքնախարազանումով ուղեկցվող զղջումը երբեմն ներառում էր ֆիզիկական բռնություն և խոշտանգումներ:

Ինքնախարազանման վրա հիմնված զղջումը հակված է շեշտը դնելու մեղքերի թողության համար պատժի փորձուսման, այլ ոչ թե մեղքի նկատմամբ կյանքը փոխող արձագանքի վրա, որը Հիսուս նկարագրում է, երբ ասում է. *«Ոչ, ասում եմ ձեզ. բայց եթե չզղջաք (մետանոյա), բոլորդ էլ նույնպես կկորչեք» (Ղուկ. 13:3):* Պատժի վրա հիմնված զղջման պատճառով *«մարդիկ կորցրել են իրենց բարոյական հեռանկարը թե՛ բողոքական, թե՛ կաթոլիկ համայնքներում: Մեղքը դարձել է ավելի շատ գործողությունների, քան վերաբերմունքի հարց» (տես Chamberlain, W.D. (1943). The Meaning of Repentance. Philadelphia, PA: Westminster Press. էջ 22):* Ժան Կալվինը կտրուկ արձագանքել է այդ ամենին՝ գրելով. *«Նախևառաջ, նրանց տված զղջման սահմանումը հստակ ցույց է տալիս, որ նրանք երբեք չեն հասկացել, թե ինչ է դա, քանի որ նրանք վերցնում են հայրերի գրվածքների որոշ հատվածներ, որոնք ոչ մի կերպ չեն արտահայտում զղջման բնույթը, քանի որ «զղջալը նշանակում է լաց լինել նախկինում գործված մեղքերի համար և չգործել մեղքեր, որոնց համար լաց կլինես»: Կրկին՝ «դա նշանակում է ողբալ անցյալի չարիքների համար, և չգործել նորերը, որոնց համար կողբաս», «այն մի տեսակ սգացող վրեժխնդրություն է՝ մեր մեջ պատժելով այն, ինչը գործելու համար մենք ողբում ենք»: Դարձյալ՝ «դա սրտի վիշտ և հոգու դառնություն է այն չարիքների պատճառով, որոնք մարդը գործել է կամ որոնց համաձայնել է»» (տես Calvin, John (1936). Institutes of the Christian Religion. III, IV. I.):*

Ինքնախարազանումը զղջում չէ: Զղջումը մարդու կողմից իր մեղքերը քավելու փորձ է: Աստվածաշնչյան ուսմունքը, երբ համապատասխանում է բնօրինակ գրություններին, ցույց է տալիս, որ միայն Հիսուսի՝ խաչի վրա մահը կարող է ապահովել նման քավություն:

➥ էջ 7

Դավիթ արքա և Բաթշևա. մեղք և հատուցում

«Նաթանն ասաց Դավթին. «Տերը ներեց քո մեղքը, և դու չես մեռնի, բայց քանի որ դրանով թշնամիներին առիթ տվեցիր Տիրոջը հայհոյելու, քեզանից ծնվելիք որդիդ պետք է մեռնի»

(Բ Թագ. 12:13–14):

Դավթի մեղքը

Բ Թագավարաց գրքի 11-րդ և 12-րդ գլուխները Դավիթ թագավորի կյանքի ամենադժվարին ու ծանրագույն ժամանակների մասին են: Նրա մեղքը, ի տարբերություն մյուս գործած սխալների, ավելի շատ կործանարար հետևանքներ ունեցավ: Դավիթը դիմեց այդ քայլին՝ չգիտակցելով դրա հետևանքները, և ինչպես ցանկացած մեղքի պարագայում, այն թաքցնելու փորձն այս դեպքում էլ ավելի թանկ արժեցավ: Ուրիայի սպանությունն ակնհայտորեն ավելի մեծ մեղք էր, քան Դավթի սիրավեպը նրա կնոջ հետ: Մեղքից մաքրվելու լավագույն տարբերակը՝ ապաշխարությունը, որքան էլ հետաքրքրական է, հետագայում ամբողջությամբ չվերացրեց Դավթի գործած մեղքի հետևանքները:

Ամոնացիների և ասորիների դեմ պատերազմի հաջորդ տարում Դավիթը զորահրամանատար Հովաբին իր ծառաների և այլ իսրայելացիների հետ ուղարկեց՝ ամոնացիներին կոտորելու և Ռաբաթ (ներկայումս՝ Ամման՝ Հորդանանի մայրաքաղաքը) քաղաքը պաշարելու: Չնայած այն հանգամանքին, որ Հին Մերձավոր Արևելքում պատերազմների մեկնարկը, որպես այդպիսին, հազվադեպ էր պաշտոնապես հայտարարվում, այդուհանդերձ սպասելի էր, որ ռազմական գործողությունների սկիզբը պետք է տրվի ձմեռային տեղումների ավարտից հետո: Ասորեստանյան և բաբելոնական բազմաթիվ տարեգրքերում նշված է, որ ռազմական արշավները սովորաբար սկսվում էին տարվա կամ առաջին, կամ էլ երկրորդ ամսին:

Երբեմն կառավարչական գործերի ծանրաբեռնվածությամբ կամ առողջական որոշակի խնդիրներով պայմանավորված՝ թագավորներն անձամբ չէին ուղեկցում իրենց բանակը ռազմարշավների ժամանակ. այդ է հավանական պատճառներից մեկը, որ Դավիթը մնաց Երուսաղեմում, ինչը կարող է վկայել նաև Հովաբի ռազմական հմտությունների հանդեպ նրա վստահության մասին: Հետագայում, սակայն, պարզ կդառնա, որ սա լինելու էր թագավորի թույլ տված սխալներից ևս մեկը:

Ջերարդ վան Հոնթհորսթ. «Դավիթ թագավորը նվագում է քնար», 1622 թ.

Երեկոյան, երբ Դավիթը քայլում էր արքայական պալատի տանիքին, տեսավ, որ մի կին լողանում է դիմացի տան կտուրի վրա: Դավթի պալատը գտնվում էր քաղաքի ամենավերին հատվածում, որտեղից տեսանելի էին մնացյալ տները, իսկ տանիքներն այդ ժամանակներում, ինչպես հայտնի է, հարթ էին: Երեկոյան ժամերին, երբ քամին զովություն էր բերում Երուսաղեմին, քաղաքի շատ բնակիչներ բարձրանում էին իրենց տների տանիքները՝ օրվա ծանրաբեռն աշխատանքից ու հոգսերից հանգստանալու նպատակով: Ճարտարապետական առումով թագավորական պալատը քիչ էր տարբերվում պարզ բնակելի տներից, որոնց տանիքները նախատեսված էին հանգստի և քնելու համար (հիշենք Ա Թագ. 9:25-ը): Այնուհետև Դավիթը մարդիկ է ուղարկում, որ հարց ու փորձ անեն այդ կնոջ մասին: Նրան տեղեկացնում են, որ վերջինս քետացի (խեթ) Ուրիայի կինն է՝ Եղիաբի (եբր.՝ Էլիամ) դուստր Բերսաբեեն (եբր.՝ Բաթշևա, այսուհետ տեքստում կկիրառենք այս անվանաձևը՝ չշփոթելու համար Երդման ջրհորի հետ (եբր.՝ Բեեր-Շավա)): Հետագայում (23-րդ գլուխ) պարզ է դառնում, որ Եղիաբը Աքիտոփելի (եբր.՝ Ախիտոֆել) որդին է, որն էլ իր հերթին Դավթի խորհրդականն էր (տես Բ Թագ. 15:12, 16:23):

Դավիթը պատգամավորներ է ուղարկում՝ Բաթշևային իր մոտ բերելու համար. կենակցում է նրա հետ, որից հետո կինը վերադառնում է իր տուն: Կատարվածն այս դեպքում Բ Օրենք 22:22-ի ակնհայտ խախտում էր, որի հետևանքով թե՛ Դավիթը և թե՛ Բաթշևան պետք է մահանային. «Եթե գտնվի մի տղամարդ, որ շնանում է ամուսնացած կնոջ հետ, կսպանեք երկուսին էլ՝ կնոջ հետ շնացող տղամարդուն ու այդ կնոջը. դրանով Իսրայելի միջից չարը վերացրած կլինեք»:

Բաթշևան հղիանում է, և երբ Դավիթն իմանում է այդ մասին, մարդ է ճամփում զորահրամանատար Հովաբի մոտ՝ հրամայելով իր մոտ ուղարկել Ուրիային: Հետաքրքրական է, որ Դավիթն ամեն կերպ փորձում է խորամանկել, ծածկել եղելությունը. քանի որ Ուրիան ժամանակավոր հանգստի է վերադարձել կռվից, բոլորի մեջ տպավորություն կստեղծվեր, որ կինը նրանից է հղի, ոչ այլ մեկից: Դավիթը հարցուփորձ է անում Ուրիային Հովաբի ողջության, զինվորների առողջության և մարտում տիրող իրավիճակի մասին, ապա արձակում վերջինիս՝ ասելով. «Ելի՛ր, գնա՛ քո տունը և լվա՛ ոտքերդ»: Ուրիան դուրս եկավ արքայի տնից, և նրա հետևից արքան պարգև ուղարկեց: Սակայն Ուրիան քնեց արքայի տան դռանը՝ նրա ծառաների հետ, և իր տուն չգնաց» (Բ Թագ. 11:8–9): Բնականաբար, Ուրիայի համար այս ամենը զարմանալի էր ու տարօրինակ, բայց միաժամանակ հասկանալի, այդ իսկ պատճառով, կարծես ինչ-որ բան գլխի ընկնելով (չմոռանանք, որ քաղաքում նույնիսկ այսպիսի ծածուկ դեպքերը կարող էին արագորեն տարածվել), նա չվերադարձավ տուն, այլ քնեց արքայի տան դռանը: Ստացվում է, որ Ուրիան չընկրկեց և չընդունեց Դավթի «խաղի կանոնները»՝ այդ կերպ իր արժանապատվությունը վեր դասելով սեփական կյանքից: Ուրիան, անշուշտ, կարող էր ձևացնել, թե ամեն բան կարգին է, շարունակեր ապրել Բաթշևայի հետ՝ ոչինչ չնկատելու տալով, հնարավոր է՝ հետագայում այս ամենի դիմաց նաև մեծամեծ պարգևներ ստանալով, բայց ընտրեց «արժանապատիվ մահվան» ճանապարհը: Դավթին տեղեկացնում են, որ Ուրիան տուն չի գնացել և գիշերել է արքայական տան դիմաց: Նա կրկին իր մոտ է կանչում Ուրիային՝ հարցուփորձ անելու, թե ինչո՞ւ չի վերադարձել տուն. «Չէ՞ որ ճանապարհից ես եկել, ինչո՞ւ քո տունը չգնացիր» (Բ Թագ. 11:10): Խոսակցության ընթացքում Ուրիան բավականին ծանրակշիռ մի պատճառաբանություն է ներկայացնում. «Աստծու Ուխտի տապանակը, Իսրայելի ու Հուդայի բանակները վրաններում են բնակվում, իմ տեր Հովաբն ու իմ տիրոջ ծառաները բաց դաշտում են բնակվում, ես իմ տո՞ւնը գնամ՝ ուտելու, ըմպելու և իմ կնոջ հետ քնելու համար: Այդ ինչպե՞ս կարող է պատահել: Երդվում եմ քո կյանքով, որ ես այդ բանը չեմ անի» (Բ Թագ. 11:11): Ասվածից պարզ է դառնում նաև երկու կարևոր հանգամանք. 1) Ուխտի տապանակը պատերազմի դաշտում է, 2) կռվում մարտնչում է ամբողջ ազգը՝ Իսրայելը և Հուդան: Եթե ընդհանրացնենք Ուրիայի խոսքերի խորհուրդը, կստացվի հետևյալը. «Ողջ ժողովուրդը պատերազմում է, կռվի դաշտում է նաև Ուխտի տապանակը, իսկ դու, Դավի՛թ, ինչո՞վ ես այստեղ զբաղված»: Պատերազմի ժամանակ զորքերում Ուխտի տապանակի առկայությունը վկայում է զինվորների վրա դրված որոշակի սահմանափակումների մասին (խոսքը վերաբերում է ծիսական մաքրության անհրաժեշտությանը, տես Բ Օրենք 23:9–11, Հեսու 5:4–8, Ա Թագ. 21:5): Եթե Ուրիան օգտվեր Դավթի ընձեռած բացառիկ հնարավորությունից՝ այցելելու Բաթշևային, ապա վերջինիս հղիությունը որևէ կասկած չէր հարուցի: Այնուամենայնիվ, Ուրիայի համառ պահվածքը՝ պահպանել սեփական ծիսական մաքրությունը, ստիպեց Դավթին՝ դիմելու ավելի կտրուկ միջոցների:

Հաջորդ օրը Դավիթը կրկին իր մոտ կանչեց Ուրիային. վերջինս կերավ, խմեց, հարբեց և այս անգամ էլ տուն չվերադառնալով՝ քնեց իր տիրոջ ծառաների հետ: Տեսնում ենք, որ Դավիթն ամեն կերպ փորձում է ներազդել Ուրիայի վրա, բայց դա նրան ոչ մի կերպ չի հաջողվում: Առավոտյան նա նամակ է գրում Հովաբին և Ուրիայի միջոցով ուղարկում մարտի դաշտ: Արքան հրամայում է ուղարկել Ուրիային պատերազմի ամենաթեժ վայրերը, որպեսզի նա վիրավորվի և մեռնի: Քանի որ Ուրիան կանչվել էր Դավթի մոտ՝ ռազմական իրավիճակի մասին զեկուցելու, ուստի զարմանալի չէր թվա, որ Դավիթը նրան պաշտոնական հրամաններով հետ ուղարկեց Հովաբի մոտ: Վերջինս վարվում է այնպես, ինչպես կարգադրել էր Դավիթը, և կռվի թեժ պահին զոհվում է քետացի Ուրիան: ➥ *էջ 4*

Երանի հեզերին...

«Երանի՛ հեզերին, որովհետև նրանք երկիրը պիտի ժառանգեն»

(Մատթ. Ե 5):

Հեզ բառով առհասարակ բնորոշվում են հանգիստ, խոնարհ, անչար, համեստ, խաղաղարար մարդիկ: Հեզերը նրանք են, ովքեր չեն դիմադրում չարին, այլ հաղթում են չարին բարությամբ (հմմտ.՝ Հռոմ. ԺԲ 21):

Սուրբ Գիրքը խրախուսում և միաժամանակ հորդորում է լինել հեզ, հեզությամբ ապրել մեզ տրված կյանքի օրերը: Պողոս առաքյալը Տիմոթեոսին ուղղված երկրորդ նամակում հորդորում է խուսափել հիմար և անմիտ վեճերից, քանի որ դրանք կռիվներ են ծնում: Ապա ավելացնում է, որ Տիրոջ ծառան «պետք չէ, որ կռիվ անի, այլ բոլորի հանդեպ լինի հեզահամբույր, ուսուցանող, անոխակալ՝ հանդարտությամբ խրատելու համար հակառակողներին, որ թերևս Աստված նրանց ապաշխարություն տա, որպեսզի ճանաչեն ճշմարտությունը» (Բ Տիմ. Բ 23–25): Իսկ փիլիպեցիներին ուղղված նամակում հորդորում է նրանց. «Թող ձեր հեզությունը հայտնի լինի բոլոր մարդկանց» (Փիլիպ. Դ 5):

Քրիստոնյաներիս համար հեզության լավագույն օրինակը Հիսուս Քրիստոսն է: Ուսուցչի գործն է՝ իր անձով ցույց տալ ուսուցանածը, որ այն դյուրընկալ լինի: Իր հեզ լինելու մասին վկայում է հենց Հիսուս՝ ասելով. «Իմ լուծը ձեզ վրա վերցրեք և սովորեցեք Ինձնից, որ հեզ եմ և սրտով՝ խոնարհ» (Մատթ. ԺԱ 29): Այս հատվածը հետաքրքրական կերպով մեկնում է Հովհաննես Ծործորեցին. «Ինչպես եզն է հեզությամբ ու խոնարհությամբ լուծ կրելով ու չարչարվելով ամռանը՝ հանգստանում ձմռանը, այդպես էլ դուք, հեզ ու հանդարտ խոհեմությամբ և սրտի խոնարհությամբ կրելով Իմ օրենքն ու լուծը, կթեթևանաք մեղքերից, որով ձմեռային գալիք Օրը, որը ոչ թե գործի ժամանակ է, այլ հատուցման, կարժանանաք հանգստյան» (Հովհաննես Ծործորեցի, Մեկնություն Մատթեոսի Ավետարանի, Պրակ Ա, Ս. Էջմիածին, 2010, էջ 307):

Հեզությունը առաքինություն է, որը կարող ենք ձեռք բերել աղոթքով և բարի գործեր անելով: Հեզությունը խոնարհության պտուղն է, իսկ դրան հակառակ բարկության արմատն ամբարտավանությունն է: Սուրբ Ներսես Շնորհալի Հայրապետը հրաշալի կերպով ցույց է տալիս, որ բարկությունը բացառապես բացասական կերպով չպետք է հասկանալ. «Բայց թող ոչ ոք ամեն ինչում բարկությունը՝ չար, իսկ հեզությունը բարի չհամարի, որովհետև երկուսն էլ պատշաճ ժամանակին բարի են» (Սուրբ Ներսես Շնորհալի, Մեկնություն Մատթեոսի Ավետարանի, Ս. Էջմիածին, 2008, էջ 232): Այնուհետև բերում է արդարացի բարկության օրինակներ: Սուրբ Գիրքը Մովսես մարգարեի մասին վկայում է. «....շատ ավելի հեզ էր, քան երկրի վրա ապրող բոլոր մարդիկ» (Թվեր ԺԲ 3), սակայն ժողովրդի չարագործությունից այնքան բարկացավ, որ քարե տախտակները, որոնց վրա գրված էին տասը պատվիրանները, գցեց և ջարդուփշուր արեց: Պատճառն այն էր, որ երբ նա Աստծու հրամանով բարձրացավ Սինա լեռը՝ ստանալու պատվիրանները, ժողովուրդը չհամբերեց, մինչև նա վերադառնա, և պահանջեց Ահարոնից՝ իր համար կուռք պատրաստել: Եվ երբ Մովսես մարգարեն Սինա լեռից իջավ՝ Աստծու ձեռքով գրված երկու քարե տախտակներով, և տեսավ, որ մարդիկ ոսկուց հորթ են ձուլել և նրան են երկրպագում, «խիստ զայրացավ, նետեց ձեռքում եղած երկու տախտակներն ու ջարդուփշուր արեց դրանք լեռան ստորոտին» (Ելք ԼԲ 19): Սա արդարացի բարկության լավագույն օրինակներից է, քանի որ Աստված նրանց Մովսես մարգարեի առաջնորդությամբ հանել էր Եգիպտոսից՝ ազատելով ստրկությունից, սակայն նրանք անհնազանդ գտնվեցին, հեռացան Տիրոջից և պաշտեցին ոսկուց ձուլված հորթի:

Քանի որ մեր մարդկային բնությունը դյուրամետ է հոռի բաների, հետևաբար Հիսուս երանի է տալիս ոչ թե նրան, ով ամենևին չի բարկանում, այլ նրան, ով առաքինությամբ սանձահարում է հոգևոր ախտերը և իրենից վանում է անտեղի բարկությունը. «....սրանով հեզը գովվում է ոչ միայն տերունական այս երանությամբ, այլև բոլոր մարդկանց կողմից» (Սուրբ Ներսես Շնորհալի, Մեկնություն Մատթեոսի Ավետարանի, էջ 231–232): Եվ ով որ հեզությամբ հանգցնում է բարկության կրակը. «պսակի ընդ երից մանկանցն, որ շիջուցին զբաբելվնական հնոցն» (Անանիա Սանահնեցի, Մեկնութիւն Մատթէի Աւետարանի, Ս. Էջմիածին, 2007, էջ 108): Հեզությունը քրիստոնեական բարձրագույն առաքինություններից մեկն է, որին զարնվելով՝ մարդկային մեծամեծ ու սպառնալից կոհակները հետ են նահանջում և ցրվում: Հեզը սեր է պահում ամենքի նկատմամբ՝ ոչ թե ճշմարտությունը զոհելով և կամ սուտը փաղաքշելով, այլ համբերելով և սիրո ճամփան ընտրելով:

Հեզությունը չպետք է շփոթել թուլության կամ վախկոտության հետ, որոնք հույժ խոտելի են և քրիստոնյայի համար անընդունելի: Հեզը նա է, ով, գիտակցելով իր ուժն ու կարողությունը, կարողանում է զսպել իրեն, իր մեջ հանգցնել բարկության բորբոքված հուրը և սթափությամբ, խոհեմությամբ դուրս գալ դժվարին իրավիճակներից: Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ Հայրապետը գրում է, որ հեզությունն արմատն է խոնարհության, համբերության և ժուժկալության, և այն անձին մոտեցնում է Քրիստոսին: Հեզությունը մաքուր աղբյուր է և քաղցր ցողով ամպ, որ ոռոգում է երաշտից չորացածներին: Հեզությունը նաև մանուկների դաստիարակն է և ծերերի փառքը (տես Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի Յաճախապատում ճառք և աղօթք, Վենետիկ, 1838, էջ 108):

Այն հարցին, թե ովքե՞ր են հեզերը, որոնց երանի է տալիս Հիսուս, Խրիմյան Հայրիկը պատասխանում է՝ բերելով սուրբգրային օրինակներ. «Ջրհեղեղի ժամանակ այդ հեզը ամբարտավան հսկաների դեմ ելած արդար Նոյ նահապետն էր, անաստված ազգերի դեմ պայքարում՝ աստվածապաշտ Աբրահամը: ➥ *էջ 6*

Շնորհավոր Բաբերդցի նահատակ՝ մահապարտ, բայց ոչ ուրացող

Հայ սրբախոսական գրականությունը հարուստ է այնպիսի անուններով, որոնք, հանուն Քրիստոսի և Նրա նկատմամբ ունեցած հավատի, իրենց կյանքը զոհել են՝ ենթարկվելով ամենադաժան տանջանքների: Այդպիսիներին ընդունված է անվանել վկա, նահատակ, մարտիրոս: Նրանք նահատակության պսակն ընդունել են՝ անկախ տարիքից, սոցիալական դիրքից, սեռից և այլն: Նահատակների սրբագործված աստղաբույլի մեջ զգալի թիվ են կազմում նաև կանայք, որոնք ոչ միայն հավատի անձնազոհ պաշտպաններ էին, այլև բարոյականության անխախտ օրինակներ՝ Ս. Աստվածածնի կերպարին և ավանդներին հավատարիմ: Ահա այդպիսի մի կնոջ կյանքի պատմության, սոցիալական խնդիրների, գոյության պայքարի, բարեհամբավ կին լինելու կամ այդպիսին մնալու մաքառումների, այլակրոն տղամարդկանց վավաշոտ ոտնձգություններից ազատվելու համառության և, վերջապես, Քրիստոսի նկատմամբ անսասան հավատարմության մասին է Շնորհավոր Բաբերդցու վկայաբանությունը:

Շնորհավորի նահատակության պատմությունը, որի բարոյախրատական օրինակն արդիական է մինչ օրս, շարադրված է «Յայսմաւուրք» կոչվող սրբախոսական, ինչպես նաև «Հայոց նոր վկաներ» ժողովածուների էջերում: Այս կին նահատակի վկայաբանությունն ունի երկու տարբերակ, որոնք միմյանցից չնչին տարբերություններ ունեն, այն էլ՝ անկարևոր տեղեկություններում:

Առաջին տարբերակում վկայուհին Խաղտյաց կամ Խաղտիք գավառից էր, որն ավելի ուշ Բաբերդ է կոչվել, Վերին Խայիք գյուղից: Ամուսնացած էր քրիստոնյայի հետ, ուներ երկու զավակ՝ որդի ու դուստր: Չարի ազդեցությամբ՝ մի պիղծ, վավաշոտ տաճիկ (թուրք կամ մահմեդական) ուզում է

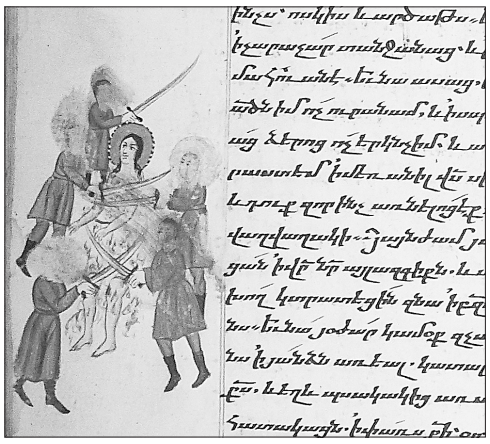

նրան տիրանալ, սակայն կինն ամեն կերպ ընդդիմանում է և մերժում նրան: Այդ հետապնդումներից ազատվելու համար՝ նա եղածը հայտնում է իր եղբորը, և վերջինս թաքնվում է նրանց տանը, որ հարկ եղած դեպքում պաշտպանի քրոջը: Երբ մի գիշեր թուրքը գալիս է նրանց տուն՝ բռնությամբ իր ուզածին հասնելու, Շնորհավորի եղբայրը թաքստոցից դուրս է թռչում և սպանում նրան: Սպանված թուրքի ազգականները բռնում են կնոջը, սակայն Շնորհավորը չի մատնում իր եղբորը և մեղքն իր վրա է վերցնում, ինչի պատճառով նրան տանում են ամիրայի մոտ: Ամիրան հրամայում է տանել ղատիի (դատավոր) մոտ, որն էլ կնոջը մեղավոր է ճանաչում մարդասպանության համար: Ինչպես սովորաբար նման դեպքերում է պատահում, այս անգամ ևս մահմեդականություն ընդունելու և թրքանալու դիմաց առաջարկում են ոչ միայն ներում, այլև ոսկի, արծաթ և շատ այլ օգուտներ՝ տանջանքներով մեռնելու փոխարեն: Բարոյական բարձր արժանիքներով օժտված Շնորհավոր Բաբերդցին պատասխանում է, որ իր Աստծուն՝ Քրիստոսին, չի ուրանա և պատրաստ է Քրիստոսի համար մեռնելու: Այդ խոսքերից հետո գազազած ամբոխը հարձակվում է կնոջ վրա և դաժանորեն սպանում՝ մաս-մաս կտրատելով մարմինը: Այսպիսի սարսափելի եղանակով հաշվեհարդարի զոհ է դառնում բարեպաշտ կինը՝ կամովին հանձն առնելով նահատակության պսակը և դառնալով պսակակից Քրիստոսի անվան համար իրենց կյանքը զոհած մյուս նահատակների:

Շնորհավոր Բաբերդցու նահատակության պատմության երկրորդ տարբերակի համաձայն՝ նա մարերի երկրից էր, հայազգի, քրիստոնյա այրի, անզավակ և իր եղբոր հետ ապրում էր նույն տանը՝ ձեռագործությամբ հոգալով օրվա ապրուստը: Այս տարբերակում կնոջ հետ կենակցելու նպատակով նրան հետապնդող տղամարդը ոչ թե թուրք էր, այլ ազգությամբ քուրդ: Վերջինս կավատ կանանց ուղարկում է, որ համոզեն Շնորհավորին, սակայն նա վռնդում է այդ կանանց: Ապա քուրդն անձամբ է գալիս՝ նրան համոզելու, բայց կինը զգուշացնում է, որ հեռանա, քանի դեռ եղբայրը չի տեսել այդ ամենը: Օրերից մի օր քուրդը դարձյալ փորձում է տիրանալ կնոջը, բռնությամբ համբուրել նրան, վերջինս ջանում է ճանկռելով ազատվել նրա ձեռքից: Այս ամենը հեռվից տեսնում է եղբայրը և վրա հասնելով՝ դանակահարում ու սպանում քրդին, հետո փախուստի դիմում: Ականատես քուրդ վկաները պատմում են իրենց տիրոջը՝ քուրդ պարոնին, և նա իր մոտ է բերել տալիս Շնորհավորին, պահանջում հայտնել մարդասպան եղբոր տեղը: Կինը պնդում է, որ ոչ թե եղբայրը, այլ ինքն է սպանել: Նրան առաջարկում են կրոնափոխություն և մեղքի հատուցում՝ Քրիստոսին ուրանալով: Շատ ուշագրավ են Շնորհավորի խոսքերը, որոնք այս ողջ պատմության մեջ առանցքային դեր ունեն:

Հավատուրացության պնդումներին ի պատասխան՝ Շնորհավորն ասում է. «Աստված չանի, քանի որ սպանել եմ, մահապարտ եմ, իսկ եթե ուրանամ Քրիստոսին, կլինեմ աստվածուրաց և ատելի Քրիստոսին»: Այսինքն՝ մեռնելն ավելի գերադասելի է հավատացյալ կնոջ համար, քան աստվածուրացությունը: Այս ամենը տեսնելով՝ զայրացած քուրդ պարոնը մտածում է, որ եթե կինը ողջ մնա, իրենք բոլորը ծաղրի առարկա կդառնան, և հրամայում է մյուս քրդերին՝ ծեծելով սպանել Շնորհավորին: Քրդերը փայտերով և խանչալներով հարձակվում են կնոջ վրա և գազանաբար սպանում նրան (1494 թ.): Նահատակությունից հետո բարեպաշտ այլ քրիստոնյաներ պատվով թաղում են կնոջ մարմինը, որ նահատակվեց հանուն Քրիստոսի և Նրա նկատմամբ ունեցած անսահման սիրո ու հավատի:

Շնորհավոր Բաբերդցի կին նահատակը պատմության մեջ մնաց որպես սեփական պատիվն ու արժանապատվությունը պաշտպանող խիզախ օրինակ, առ Աստված անսասան հավատի, վստահության ու մաքրամաքուր սիրո ուսուցանող վկա, ինքնապաշտպանության համար մարդասպանության մեղքի տակ ընկած մահապարտ, բայց ոչ ուրացող կամ դավաճան: Ահեղ դատաստանի ժամանակ Քրիստոսի առաջ լավ է կանգնել որպես հանցագործ-մեղապարտ, քան ուխտադրուժ…

(Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ ԿԳՄՍՆ Բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտեի տրամադրած ֆինանսավորմամբ՝ 25RG-6D196 ծածկագրով գիտական թեմայի շրջանակում):

Նոննա ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Դավիթ արքա և Բաթշևա. մեղք և հատուցում

↩ *էջ 3*

Սեփական մահվան դատավճիռը պարունակող հաղորդագրություն փոխանցող զոհի կերպարը հանդիպում է շատ ժողովուրդների դիցաբանության մեջ (օրինակ՝ «Իլիական»-ում պատմվում է, որ Բելլերոֆոնը կեղծ մեղադրանքից հետո Պրոյտոսի կողմից ուղարկվում է Լիկիա՝ թագավորի մոտ՝ իր ձեռքով տանելով այն նամակը, որտեղ տրված էր իրեն սպանելու հրամանը), բայց Աստվածաշնչում այսպիսի դեպք ներկայացված է միայն մեկ անգամ:

Ուրիայի մահվանից հետո Հովաբը մարդ ուղարկեց Դավիթ արքայի մոտ՝ զեկուցելու կատարվածը: Նա զգուշացրեց իր պատգամաբերին, որ եթե Դավիթը բարկանա՝ իմանալով, որ թշնամու զորքը մոտեցել է քաղաքի պարիսպներին, ապա նա արքային պիտի հայտնի Ուրիայի մահվան մասին: Դավիթը, լսելով պատգամաբերին, ասաց. «Եղածի համար մի՛ անհանգստացիր, որովհետև սուրը երբեմն այսպես է հարվածում, երբեմն՝ այնպես» (Բ Թագ. 11:25): Բաթշևան նույնպես իմացավ Ուրիայի մահվան մասին, ողբաց ամուսնու մահը, և երբ սուգն անցավ (այն տևում էր 7 օր), Դավիթը նրան բերեց իր տուն, և նա որդի ծնեց: Եվ այսպես՝ կարծես թե խնդիրը լուծված է, ամեն բան հարթ է և օրինական. Բաթշևայից ծնված երեխան Դավթի զավակն է: Այսուհանդերձ, կա մեկ կարևոր գաղափար. «Դավթի այս արածը չար երևաց Տիրոջ աչքին» (Բ Թագ. 11:27)...

Նաթան մարգարեի մեղադրանքը և Դավթի զղջումը

Տերը Նաթան մարգարեին ուղարկեց Դավթի մոտ: Նա եկավ ու սկսեց պատմել մի առակ՝ հարուստի ու աղքատի վերաբերյալ: Առաջինն ուներ շատ հոտեր ու նախիրներ, իսկ երկրորդը՝ ընդամենը մեկ փոքր գառ: Օրերից մի օր մի անցորդ է գալիս հարուստ մարդու մոտ, սակայն նա չի ցանկանում իր անասուններից մորթել և հյուրասիրել անցորդին, այլ առնում ու մորթում է աղքատի գառնուկը և դրանով կերակուր պատրաստում հյուրի համար:

Երբ Դավիթը լսեց այս, խիստ բարկացավ և ասաց. «Կենդանի է Տերը. այդ բանն անող մարդն արժանի է մահվան» (Բ Թագ. 12:5): Նաթանը պատասխանեց. «Դու ես այն մարդը, որ արել է այդ բանը» (Բ Թագ. 12:7): Մարգարեի պատմածը իրականում իրավական հիմք էր՝ մեղադրելու Դավթին Բաթշևայի հետ շնության համար: Թագավորը՝ որպես իր ժողովրդի իրավունքների գլխավոր պաշտպան (տես Ա Թագ. 3:4–28, Բ Թագ. 15:4), պետք է արդարացիորեն դատեր և ցույց տար իր իմաստությունը: Դավիթն այս դեպքում իսկապես դատապարտում է «հարուստ մարդու» գործողությունները՝ չգիտակցելով, որ դատապարտում է ինքն իրեն: Նաթանը փոխանցում է Դավթին Տիրոջ խոսքերը. «Արդ, սուրը հավիտյանս թող չհեռանա քո տնից այն բանի փոխարեն, որ ինձ անարգեցիր և քեզ տացի Ուրիայի կնոջը քեզ կնության առար: Այսպես է ասում Տերը. «Ահա ես քո տնից քո դեմ չարիք կհարուցեմ. աչքերիդ առաջ քո կանանց պիտի վերցնեմ և տամ քո ընկերոջը, նա օրը ցերեկով պառկելու է քո կանանց հետ: Դու այդ բանը ծածուկ արեցիր, իսկ ես այն անելու եմ ամբողջ Իսրայելի աչքի առաջ, օրը ցերեկով»» (Բ Թագ. 12:10–12):

Այս ամենը հստակորեն ցույց է տալիս, որ բոլոր մարդիկ՝ այդ թվում թագավորը, չեն կարող օրենքից վեր դասվել. վերջինս նույնպես պետք է պատասխան տա իր կատարած գործողությունների համար՝ եթե ոչ երկրային իշխանությունների, ապա Աստծո առաջ, և պատասխան պիտի տա ավելի խիստ, քան պարզ ու հասարակ մարդիկ, քանի որ, ինչպես Ավետարանում է ասված. «Այն ծառան, որ գիտի իր տիրոջ կամքը, բայց նրա կամքի համաձայն չի գործում, խիստ կպատժվի: Իսկ ով չգիտի իր տիրոջ կամքը և պատժի արժանի գործ կատարի, ավելի թեթև կպատժվի. նրան, ում շատ է տրված, նրանից շատ էլ կպահանջվի, և ում ավելի շատ է վստահված, նրանից շատ ավելին կպահանջվի» (Ղուկ. 12:47–48):

Դավիթն ասաց. «Մեղանչել եմ Տիրոջ դեմ»: Նաթանն ասաց Դավթին. «Տերը ներեց քո մեղքը, և դու չես մեռնի, բայց քանի որ դրանով թշնամիներին առիթ տվեցիր Տիրոջը հայհոյելու, քեզանից ծնվելիք որդիդ պետք է մեռնի» (Բ Թագ. 12:13–14):

Դավթի այս խոսքերում երևում է նրա մեծությունը. չկա ոչ մի արդարացում. նա գիտակցում և ընդունում է իր մեղքը: Համեմատության համար հիշենք Ա Թագ. 15-րդ գլուխը. երբ Սամուել մարգարեն մեղադրում է Սավուղին՝ Ամաղեկի թագավոր Ագագին ողջ թողնելու, ամաղեկացիների անասունների հոտերը և ամեն տեսակ բարիք չվերացնելու համար, Սավուղն արդարացնում է իրեն՝ ամբողջությամբ բարդելով մեղքը ժողովրդի վրա. «Ես անսացի ժողովրդի ձայնին» (Ա Թագ. 15:20):

Եվ Տերը, ինչպես խոստացել էր, Դավթի պատճառով հարվածեց Ուրիայի կնոջ ծնած մանկանը. նա հիվանդացավ և յոթերորդ օրը մեռավ: Դավթին հայտնեցին այդ մասին, նա վեր կացավ, լվացվեց, օծվեց և մտավ Տիրոջ տունն ու երկրպագեց նրան: Ապա ասաց իր ծառաներին, որոնք զարմացած էին իր այդ պահվածքի վրա. «Քանի մանուկը կենդանի էր, ծոմ էի պահում ու լալիս, որովհետև մտածում էի. «Ո՞վ գիտի, գուցե Տերը ողորմի, և մանուկն ապրի»: Հիմա, որ մանուկը մեռավ, ես ինչո՞ւ ծոմ պահեմ, մի՞թե կարող եմ նրան վերադարձնել: Ես եմ նրա մոտ գնալու, իսկ նա ինձ մոտ չի վերադառնա» (Բ Թագ. 12:22–23): Դավթի ծառաները տեղյակ չէին նրա երեխայի վերաբերյալ Աստծո դատավճռից, ուստի չէին հասկանում Դավթի վարքագիծը: Կարծում էին, որ թագավորը ծոմ է պահում՝ ի նշան վշտի, սակայն Դավիթը ցանկանում էր, որ Աստված փոխի Իր միտքը, և ծոմ էր պահում՝ իր խնդրանքի արդյունավետությունն էլ ավելի բարձրացնելու նպատակով: Եվ քանի որ հասկանում է, որ իր խնդրանքը մերժվել է, դադարեցնում է ծոմապահությունը:

Այս ամենից հետո Դավիթը մխիթարեց իր կնոջը՝ Բաթշևային, կենակցեց նրա հետ, կինը հղիացավ և ծնեց որդի, որի անունը Դավիթը դրեց Սողոմոն: Տերը սիրեց և Նաթան մարգարեի միջոցով պատգամ ուղարկեց Դավթին, որը մանկան անունը, ի սեր Տիրոջ, Հեդեդի դրեց (տես Բ Թագ. 12:25): «Սողոմոն» բառի արմատը եբր. «շալոմ»-ն է, որ նշանակում է խաղաղություն, իսկ Հեդեդի անվանումն իր հերթին նշանակում է «Տիրոջ կողմից սիրված» կամ «Տիրոջ սիրյալ»: Այսպես՝ Դավիթը զղջաց իր մեղքի համար, ապաշխարեց, որի բարի արդյունքը եղավ այն, որ Աստված նրան նոր զավակ պարգևեց. նա օրինական էր և ընդունելի Տիրոջ աչքին: Նկատելի է, որ այս պատմության մեջ որևէ ակնարկ չի արվում այն կնոջ զգացմունքների մասին, որը պառկում է Դավթի հետ, հղիանում, կորցնում իր ամուսնուն և դառնում թագավորի կինը: Գրական տեսանկյունից, որոշ ուսումնասիրողների կարծիքով, Բաթշևան պարզապես միջնորդ անձ է, սյուժեի համար նախատեսված անհրաժեշտ մեկը և ոչ լիարժեք դերակատար: Հետաքրքրական է նաև, որ մինչ Սողոմոնի ծնունդը Բաթշևան տեքստում կոչվում է Ուրիայի կին, իսկ այժմ՝ Դավթի կին: Այլոց կարծիքով՝ կատարվածը քաղաքական ենթատեքստ ունի: Այս տեսանկյունից՝ Բաթշևան այլևս անմեղ զոհ չէ, այլ կամավոր գործընկեր, որը ցանկանում էր, որ իր որդին դառնա Դավթի թագավորական գահի իրավահաջորդը: Նրա պնդումը Գ Թագ. 1:17-ում այն մասին, որ Դավիթը երդվել էր, թե Սողոմոնը կիշխի իրենից հետո, ենթադրել է տալիս, որ արքան կարողացել է համոզել Բաթշևային՝ ամուսնանալ իր հետ՝ խոստանալով, որ իր որդին կլինի գահաժառանգ: Դավթի կնոջ դերակատարումը ավելի պատկերավոր ու նկատելի է դառնում Գ Թագ. գրքում, որտեղ Բաթշևան Նաթան մարգարեի հետ միասին ստիպում է Դավթին՝ պահել իր տված երդումը: Ավելին՝ նա կարևոր դեր է ստանձնում Ադոնիայի մահվան մեջ՝ Սողոմոնին անձամբ ներկայացնելով նրա խնդրանքը՝ ամուսնանալու Դավթի հարճ Սունամցի Աբիսակի հետ: Քանի որ նման խնդրանքը համարժեք էր գահի նկատմամբ հավակնության, ուստի Սողոմոնին տրվում են հիմքեր՝ վերացնելու իր մրցակցին, և «Սողոմոն արքան ուղարկեց Հովիդայեի որդի Բանեային, որը սպանեց նրան: Եվ այդ օրը Ադոնիան մեռավ» (Գ Թագ. 2:25):

Պատմության այս հատվածը եզրափակվում է ամոնացիների հետ պատերազմի ավարտի մասին հաղորդմամբ: Դավիթը նվաճում է Ռաբաթ քաղաքը, տեղի ժողովրդին լծում ծանր աշխատանքի, ապա Իսրայելի ժողովրդի հետ վերադառնում Երուսաղեմ:

Գագիկ սրկ. ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ
Արմենակ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Լինում է, չի լինում

Կար-չկար մի հին-հինավուրց քաղաք: Քաղաքը երկհարկանի էր, ներքին ջրերը հոսում էին տուֆաշեն, կամարակապ ջրուղիներով, իսկ ստորգետնյա անցուղիներով քաղաքի յուրաքանչյուր բնիկ իր տան գաղտնի դռնով կարող էր տեղաշարժվել, հասնել Արփաչայ, Սև բերդ, Ղարս, Սարիղամիշ... Քաղաքի վերին հարթակում եկեղեցիներ ու իրար երբեք չնմանվող, հավիտենական քուն մտած սրբատաշ տներ էին՝ իրենց վաղեմի փառքով, առատությամբ ու շքեղությամբ: Քաղաքի կենտրոնում կար մի ամրոց՝ նման նավի: Ամրոցն ուներ ոլորուն աստիճաններ ու կամարաձև սենյակներ: Այնտեղ փակված ապրում էր առաջնորդը: Այնտեղ՝ այդ ամրոցի գոց ու խուփ վերնահարկում, հորդում էր ազատ միտքը, որը սառնաշունչ գիշերով, երբ չարը խրախճանքի մեջ էր, դուրս էր հորդում երկփեղկ փակ պատուհաններից ու տարածվում ամբողջ քաղաքով:

* * *

Հայոց աշխարհի հինավուրց քաղաքները միստիկ են, որ պետք է զգալ հոգու աչքով. անզեն, կենցաղային աչքով տեսանելի չէ: Տեսանելի չէ նաև այդ ուժի՝ միստիկայի ներգործությունը անհոգի, հարթաուղեղ արարածների համար: Տիեզերական այս շնորհը Վանից, Էրզրումից, Ակոռիից, Խծկոնքից՝ Մեծ Հայքից քշված հոգևոր էներգիան է, և այն բնականաբար չի ենթարկվում բռի, տգետ ուժի ճնշմանը: Այն երբեմն-երբեմն առկայծում է, հետո դառնում անտեսանելի...

Երբ հոգևորականներին արգելվեց ֆիզիկապես լինել իրենց առաջնորդարաններում, այդ շենքերը մեզ երևացին անբնակ և դատարկ: Այսօր այդ առաջնորդարանների կողքով բազմամարդ հոսքը, թող որ ենթագիտակցորեն, հաղորդակցվում է ներսում փակված հզոր հոգևոր շնչի հետ: Եկեղեցիների բակում նրանց ներկայությամբ այնքան խորհրդավոր, հզոր, ներգործուն չէր լինի այդ ոգին, ինչքան այս պահին:

Սկսած Մհերի դռնից մինչև քարանձավում շղթայված Արևամանուկի պատումը՝ ազատությունը միշտ բանտարկված է եղել: Այդ հրաշալի կառույցները դարձել են խորհրդավոր կղզիներ, որտեղ փակված են ոչ թե մեր առաջնորդները, այլ մեր ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԽՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, մեր ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԱՄՐՈՒԹՅՈՒՆԸ...

Հասմիկ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

Դժվարությունների հաղթահարումը՝ հոգևոր աճի ճանապարհ

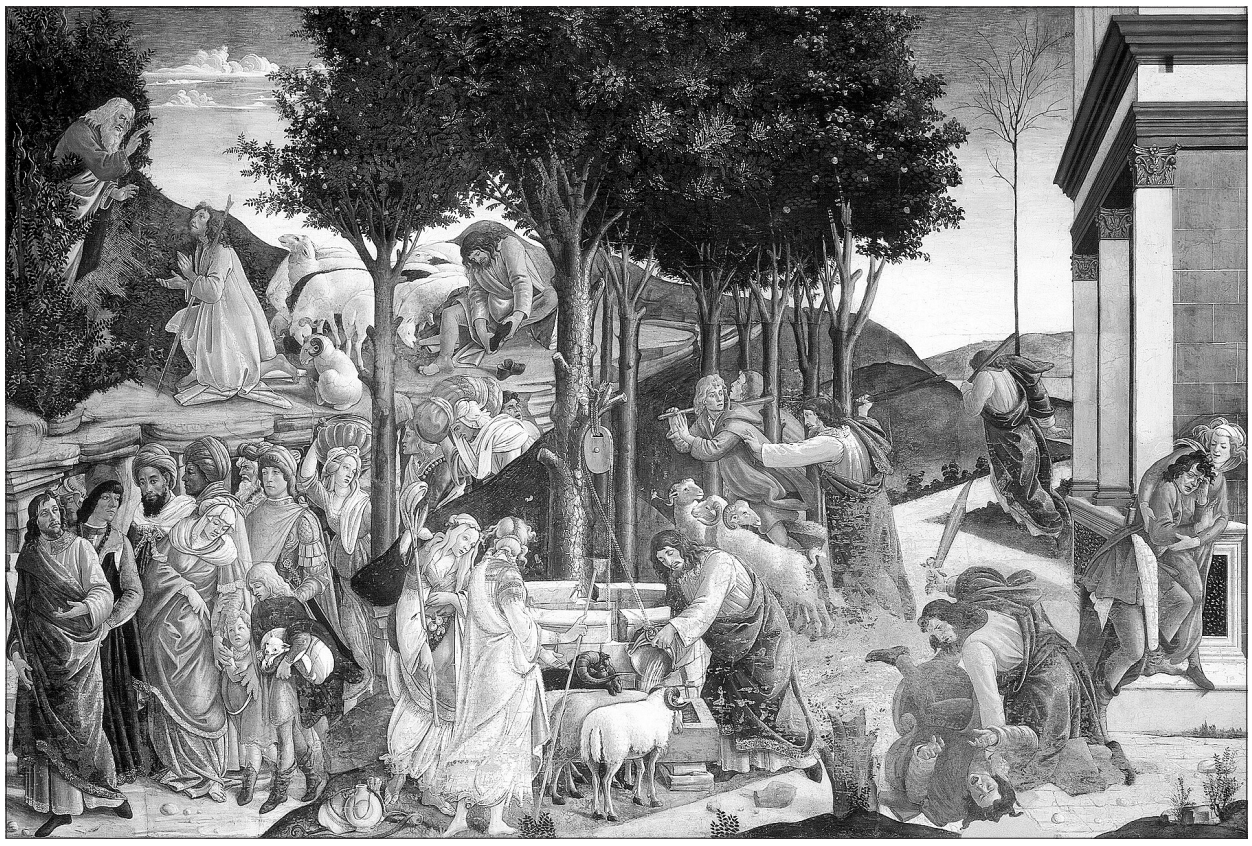

Սանդրո Բոտիչելլի. Մովսեսի փորձությունները, 1481—1482 թթ.

Մարդկային կյանքը պատմություն է վերելքների ու անկումների, տկարանալու և առողջանալու, վերջապես՝ մահանալու և հարություն առնելու մասին: Արարչագործության ժամանակներից մինչև այսօր մարդու կյանքը լի է եղել դժվարություններով, հոգսերով և հիվանդություններով: Այն երբեք չի եղել դյուրին, հարթ կամ անխոչընդոտ: Փորձությունները մշտապես ուղեկցել են մարդուն և աստվածային անճառելի օրինաչափությամբ բացառություններ չեն դրել շարքային հողագործի կամ ազնվականի, մեծահարուստի կամ մուրացկանի միջև:

Համաձայն Սուրբ Գրքի՝ առաջին մարդկանց մեղանչումն էր պատճառը, որ Աստծու պատկերն ունեցող մարդը դարձավ մահկանացու՝ ենթակա ամեն տեսակի հոգնության ու տկարության: Եդեմի պարտեզում, լսելով Ադամի և կնոջ խոստովանությունը, Աստված Եվային ասաց. «Պիտի անչափ բազմացնեմ քո ցավերն ու քո հառաչանքները: Ցավերով պիտի զավակներ ծնես, քո ամուսնուն պիտի հնազանդվես, և նա պիտի իշխի քեզ վրա» (Ծննդ. 3:16): Այնուհետև Տերն Իր խոսքն ուղղեց Ադամին՝ ասելով. «Քանի որ անսացիր քո կնոջ ձայնին և կերար այն ծառից, որից միայն քեզ պատվիրել էի չուտել, թող անիծյալ լինի հողը, երբ այն մշակես: Քո կյանքի բոլոր օրերին տանջանքով ձեռք բերես նրա բերքը, փուշ ու տատասկ թող բուսեցնի քեզ, և դու վայրի բանջար վաստակես: Քո հացը քո երեսի քրտինքով ուտես, մինչև որ վերադառնաս դեպի հողը, որից առաջացար. քանի որ հող էիր, հող էլ դառնաս» (Ծննդ. 3:17—19):

Տիրոջ այս վճիռը, իսկապես, շրջադարձային կետ դարձավ մարդկային բովանդակ պատմության մեջ: Նախքան մեղանչումը մարդն անմահ էր և անխոցելի: Նրա կյանքն առլեցուն էր Աստծու ներկայությունից ճառագող սիրով ու ջերմությամբ, սակայն պատվիրանազանցությունը թագազրկեց մարդուն՝ վերածելով Արարչի ներկայությունից հեռացած մի թշվառականի: Ճիշտ այդ պահից սկսյալ՝ ադամորդու կյանքը դարձավ գոյության մրցավազք, ամենօրյա ջանք, հզորի ու թույլի պայքար: Հանուն բարվոք կյանքի մղվող պատերազմներն ու դրանց ծնած արհավիրքներն օրինաչափության կշիռ ստացան, արդարադատությունն ու ճշմարտությունը բազմիցս ոտնահարվեցին, և մարդն առավել, քան երբևէ, զգաց արդարության և օրինականության քաղցն ու ծարավը:

Կյանքի մատուցած փորձությունները մարդկությանը մեկ անգամ չէ, որ դրեցին ողբերգական կացության մեջ: Սովը, համաճարակները, թշնամիների ասպատակությունները, անհատական և հավաքական բոլոր դժբախտ պատահարները սովորեցրին մարդուն՝ վախով ապրել կյանքի ու մահվան ամենօրյա եզրագծին: Եվ ուշագրավ է, որ Սուրբ Գրքում մենք շատ անգամ Եղիա, Երեմիա մարգարեների կամ, օրինակ, Հոբ Արդարի օրինակով տեսնում ենք, որ մարդ արարածը, վշտի ու փորձությունների ծանրության տակ կքած, ասես անհուսության է մատնվում, ընկրկում է, բայց մի վերջին ու միակ օգնության հույսով վերստին իր ձեռքը երկարում է առ Աստված: Դավիթ մարգարեի 120-րդ սաղմոսը, որ վերնագրված է «Ո՞վ կարող է օգնության հասնել ինձ», վկայում է. «Աչքերս դեպի լեռները բարձրացրի, որտեղից ինձ օգնություն պիտի գա: Ինձ օգնություն պիտի գա Տիրոջից, Որ ստեղծեց երկինքն ու երկիրը» (Սաղմ. 120.1—2):

Իսկապես, դրախտային իրականությունից ընկած մարդն անդունդն ի վեր է բարձրացնում իր աչքերը՝ վստահությամբ, որ միայն ու միայն երկնքի ու երկրի արարիչ Տիրոջից կարող է փրկությունը գալ: Սաղմոսի փառահեղ այս տողերը ցավի ու տանջանքների մեջ ծնված մարդկային բարձր հոգևոր գիտակցության ու ապրումի պտուղներ են, որովհետև դրանցում ընդգծվում են Աստծու ներկայությունից զրկված մարդու զղջման դառը ցավը, դեպի Արարիչ ընդմիջարկումն ու մարդու փափագը՝ կրկին միավորվելու իր Ծնողի հետ:

Դժվարությունները, իհարկե, նաև դարմանող հատկություն ունեն: Քրիստոնեական մտածողության մեջ փորձությունը մարդուն ուղղված նոր հնարավորություն է՝ ներքին աճ գրանցելու և հոգևոր կյանքը զորացնելու համար: Աստվածաշունչը չի խոստանում կյանք՝ առանց ցավի, բայց խոստանում է Աստծու անվերապահ զորակցությունը բոլոր տեսակի դժվարությունների մեջ: Մեր Տերը՝ Հիսուս Քրիստոս, մխիթարում է. «Այստեղ՝ աշխարհում, նեղություն պիտի ունենաք, սակայն քաջալերվեք, որովհետև ես հաղթեցի աշխարհին» (Հովհ. 16:33): Այս խոսքը հատկապես զորավոր է նրանով, որ ցույց է տալիս հաղթահարման նախընթաց օրինակ, փառահեղ մի օրինակ, ինչպիսին Քրիստոսի Հարությունն է: Մարդն իր դժվարությունների մեջ միայնակ չէ, և հենց այդ գիտակցությունն է, որ դառնում է առաջին քայլը դեպի փորձության հաղթահարում:

Հաճախ փորձությունների բովում է, որ բացահայտվում է մարդու իրական ներուժը: Կենցաղային հարմարավետության, քաջառողջության և խաղաղության մեջ հազվադեպ է պատահում, երբ մարդը քննում է, թե ո՞րն է իր գոյության իմաստը, մինչդեռ ցավի մեջ մարդը խորհում է կյանքի իմաստի և իր մասնավոր առաքելության շուրջ: Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին իր աղոթքներում դժվարությունն ընկալում է որպես հայելի, որի մեջ մարդը տեսնում է իր ճշմարիտ դեմքը: Այս միտքը ցույց է տալիս, որ դժվարությունը կարող է առաջնորդել ոչ թե կործանման, այլ բժշկության:

Հաճախ մարդիկ փորձում են խուսափել դժվարություններից՝ համարելով դրանք անարդար կամ անիմաստ: Սակայն Սուրբ Հովհան Ոսկեբերան Հայրապետն ասում է. «Ինչպես կրակը մաքրում է ոսկին, այնպես էլ փորձությունը մաքրում է հոգին»: Այս համեմատությունը բացահայտում է դժվարության խորքային գործառույթը: Առանց փորձության՝ մարդը մնում է, ինչպես կա, իսկ ցավի միջով անցնելիս նա ձեռք է բերում համբերություն, իմաստություն ու տոկունություն:

Դժվարությունների հաղթահարումն առաջին հերթին ներքին պայքար է: Շատ անգամ մարդը պարտվում է ոչ թե փորձությանը, այլ իր վախին: Աստվածաշունչը բազմիցս կրկնում է. «Մի՛ վախեցիր»: Սա ոչ թե զգացմունքների արգելք է, այլ հավատքի կոչ: Վախը նեղացնում է մարդու տեսադաշտը, կոտրում պայքարի ոգին ու հաղթանակի հույսը, մինչդեռ հավատն արթնացնում է դրանք: Երբ մարդը հավատում է, որ իր դժվարությունը վերջնական դատավճիռ չէ, նա արդեն սկսում է հաղթահարել այն:

Այս ճանապարհին մարդու մեծագույն աջակիցը պետք է լինի համբերատարությունը: Սուրբ Իսահակ Ասորին գրում է. «Ով համբերությամբ կրեց փորձությունը, նա ձեռք բերեց մեծ պարգև»: Համբերությունը քրիստոնեական կյանքի մեծագույն առաքինություններից է: Այն պարզ համակերպում չէ, այլ կուռ վստահություն, որ Աստված գործում է նույնիսկ այնտեղ, որտեղ մարդը դեռ չի տեսնում ելքը: Համբերությունը թույլ է տալիս դժվարությանը՝ չվերածվել հուսահատության:

Դժվարությունները հաճախ կոտրում են նաև մարդու ինքնավստահությունը, բայց դա ևս ինքնին կարող է վերաճել աստվածային օրհնության: Սուրբ Բարսեղ Մեծը նշում է, որ մարդու իրական ուժը բացահայտվում է այն ժամանակ, երբ նա ճանաչում է իր սահմանափակությունը: Երբ մարդը դադարում է ապավինել միայն իր ուժերին և սկսում է ապավինել Աստծուն, նա մտնում է հաղթահարման նոր փուլ. «Իմ շնորհը քեզ բավ է, որովհետև Իմ զորությունը տկարության մեջ է ամբողջական դառնում» (Բ Կորնթ. 12:9):

Դժվարությունների հաղթահարումը երբեք չի նշանակում, որ մարդը դուրս է գալիս փորձությունից այն կարգավիճակով, որն ուներ նախքան այդ: Մարդու հոգում փոփոխություն միշտ լինում է: Նա կամ դառնանում է, կամ՝ իմաստնանում: Քրիստոնեական ճանապարհը կոչ է անում՝ ընթանալու երկրորդ ճանապարհով: Սուրբ Գրիգոր Տաթևացին գրում է, որ փորձությունը «մարդուն դարձնում է կամ քար, կամ սուրբ»: Այստեղ ընտրությունը դրվում է հենց մարդու առաջ:

Ժամանակակից աշխարհում դժվարությունները հաճախ հոգեբանական բնույթ ունեն՝ լարվածություն, միայնություն, ինքնության կորուստ: Այս խնդիրները նույնպես հաղթահարման կարիք ունեն, և դրանց լուծումը չի կարող լինել միայն արտաքին: Քրիստոնեական ավանդությունը հիշեցնում է, որ մարդու սիրտն ստեղծված է Աստծու համար, և առանց այդ կապի՝ դժվարությունները դառնում են անտանելի. «Ինձ մո՛տ եկեք, բոլոր հոգնածնե՛ր ու բեռնավորվածնե՛ր, և ես հանգիստ կտամ ձեզ» (Մատթ. 11:28):

Դժվարությունների հաղթահարումը նաև սիրո դպրոց է: Երբ մարդը ցավ է ապրում, նա սկսում է ավելի լավ հասկանալ ուրիշների ցավը: Այսպես դժվարությունը կարող է մարդուն դարձնել ավելի կարեկից, ավելի նմանեցնել Աստծուն: Սուրբ Հովհան Ոսկեբերանն ասում է, որ դժվարության մեջ փորձված մարդն ավելի մոտ է ողորմությանը, քան երբևէ: Ցավը, երբ ճիշտ է ընդունվում, բացում է սիրտը:

Այսպիսով՝ կարելի է ասել, որ դժվարությունները կյանքի խոչընդոտներ չեն, այլ կենաց ճանապարհի մի մաս: Դրանք չեն տրվում՝ մարդուն կործանելու համար, այլ զորացնելու: Երբ մարդը հավատքով, համբերությամբ ու խոնարհությամբ անցնում է փորձության միջով, նա ավելի է մոտենում իր Արարչին, զգում Նրա ապրած խաչի ծանր ճանապարհը, ամրանում նաև հոգով և զորանում՝ գալիք փորձություններին հանդիման:

Արման սրկ. ԲՈՒՆԱՐՋՅԱՆ
Արմինե ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Իմաստուն ուսուցչի սպասված գիրքը

Քանի որ մասնագիտության բերումով ծանոթ եմ աշխարհի հիմնական կրոններին՝ զրադաշտականությանը, բուդդիզմին, քրիստոնեությանը, մահմեդականությանը՝ վերջիններիս սրբազան մատյաններով, բնականաբար, ինձ կարող եմ թույլ տալ դատողություններ անել հավատքի և խղճի ազատության մասին՝ լինելով Հայ Առաքելական Եկեղեցու գիտակցված հավատացյալ:

Քրիստոնեությունը մարդասիրական կրոն է՝ բոլորովին հեռու ռասիզմից: Հայ Առաքելական Եկեղեցին շատ մեծ դեր է կատարել հայ ժողովրդի ազգային ոգին և քաղաքական ազատությունը պահպանելու գործում: Եթե որևէ մեկն ուշադիր կարդացել է Եղիշեի «Վասն Վարդանայ և հայոց պատերազմին» դյուցազներգությունը, պետք է հիշի այն դրվագը, որտեղ նկարագրվում է, թե հայ կանայք ինչպիսի անկեղծ զայրույթով են ընդդիմանում կրոնափոխության պահանջին և ամուսինների հետ գնում Ավարայր: Ազգային այդ խոր գիտակցության ոգին հրաշալի պատկերված է Գրիգոր Խանջյանի «Ավարայրի ճակատամարտը» հանճարեղ կտավում:

XI դարում ռազմական քաջ գործիչ Գրիգոր Մագիստրոսն իր «Առ ոմն» մարտական քերթվածում որդուն հղում է երկու պատգամ. նա պետք է հիշի, որ սերում է Հայկ Նահապետից, և երկրորդ՝ պարծենա, որ դավանում է Հիսուսին:

XI դարի պատմիչ Արիստակես Լաստիվերցին՝ մեծ կենսասերը, նկարագրելով տիեզերահռչակ Անիի կործանումը, արձանագրում է հայի հեռացումը Աստծու տասը պատվիրաններից, որի հետևանքով էլ կործանվեց չքնաղ Անին, ու նրա բնակիչները ցրվեցին աշխարհով մեկ: Օրինակներն այնքան շատ են, և դրանք պետք է նորացվեն ժամանակի ընթացքում՝ հայապահպան քրիստոնեության պատվիրաններին հավատարիմ մնալու ազդեցիկ պատգամներով:

Ահա այդպիսի մի հրաշալի հիշեցում է ընդամենը մի քանի օր առաջ իմ կարդացած Իսահակ վարդապետի «Ուսուցիչը» գիրքը (խմբագիր՝ Ա. Գալստյան):

Այնքան կուզեի, որ շատերը կարդային այդ մարդասիրությունը՝ հայ մարդու օրինակելի նկարագիրը ներկայացնող գիրքը:

Այս գեղարվեստական էսսեն ինչ-որ առումով համախորհուրդ է Գրիգոր Տաթևացու ճշմարտացի ու հրաշալի մտքերին, որոնց շնորհիվ մարդու կարճատև կյանքն առավել կհեշտանա, մարդը կհեռանա վայրենական չարության ախտանիշներից:

Գիրքը լիովին անկեղծ պատկերն է մեր օրերի կյանքի. բավական է կարդալ տաքսիստի և ուսուցչի խոսակցությունը:

Հիանալի ձևով, հասարակության տարբեր խավերի հետ հանդիպումների ժամանակ ուսուցիչը մատչելի զրույցներով բացատրում է քրիստոնեության էությունը: Նրա իմաստուն զրույցներից պարզ է դառնում, թե Հայ Առաքելական Եկեղեցու ուսմունքը որքան կարևոր է ամեն հայ անհատի և նույնքան՝ հայ ազգի համար:

Ես միշտ հիշում եմ, որ մեր Եկեղեցու վեհափառը՝ Զորեքչյանը, Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից անմիջապես հետո Իոսիֆ Ստալինի առաջ դնում է Էջմիածնի Մայր Աթոռի պահանջները՝ արտասահմանյան դրամ ունենալը, Գևորգյան ճեմարանի անխափան գործունեությունը, Եկեղեցու՝ մամուլ ունենալու ազատությունը, Հայաստանում եղած եկեղեցիների նորոգումը և այլ պահանջներ: Ստալինը տալիս է իր համաձայնությունը:

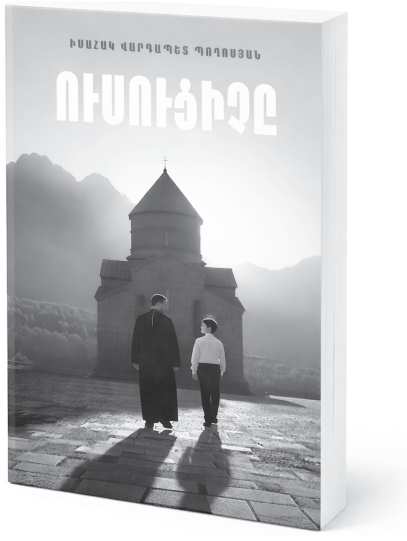

Իսահակ վարդապետ Պողոսյանը բազմագիտակ է: Նա հիանալի գիտի Հայ Եկեղեցու պատմությունը, որը վաղուց հատորներով շարադրված է ոչ միայն հայերեն, այլև եվրոպական լեզուներով: Նա ծանոթ է նաև հայ միջնադարյան մատենագրությանը: Քաջատեղյակ է աղանդավորական հին ու նոր շարժումներին: Շատ հետաքրքիր ձևով ներկայացնում է իրական կյանքի հիմքում ընկած չորս տարրերի՝ հողի, ջրի, կրակի և օդի նշանակությունը, որը նույնքան ուշագրավ բացատրում է Եզնիկ Կողբացին «Եղծ աղանդոց»-ում:

Ընթերցողը մատչելի և հստակ եղանակով կյուրացնի, թե ինչու որոշ թվեր քրիստոնեական կրոնում ունեն խորհրդանշային արժեք:

Գրքից կարելի է իմանալ, թե միջնադարում Հայ Եկեղեցում ինչ նշանավոր հոգևորական գիտնականներ ենք ունեցել. նրանց թվում են Անանիա և Գրիգոր Նարեկացիները, Հովհաննես սարկավագ Իմաստասերը, Ներսես Շնորհալին:

Աստվածաշնչի մեկնաբանությանը նվիրված են հայերեն բազմաթիվ գրքեր: Այսօր առավել կարևոր է հատկապես Նոր Կտակարանի՝ Ավետարանի բացատրությունը: Գրքում կան շատ ուշագրավ հատվածներ, որոնցում երևում է, որ աստվածաբանական գիտելիքներ չունեցող մարդիկ երբեմն չեն ընկալում Քրիստոսի վարդապետությունը: Շատերը նկատած կլինեն, որ կան մարդիկ՝ կախում են խաչը վզից, սակայն խաչի իմաստը չգիտեն, գաղափար չունեն, որ խաչը կենաց ծառի խորհրդանիշն է:

Հիանալի է, որ գրքում բերվում են ֆրանսիացի հայագետ Մ. Լակրոզի և անգլիացի հայագետ Ֆր. Կոնիբերի կարծիքները հայերեն Աստվածաշնչի կատարյալ լինելու մասին: Այստեղ հիշատակում եմ Լակրոզի հիացական խոսքը. «....Մենք ունենք ողջ Աստվածաշնչի գերազանց թարգմանությունը, որ կատարել են հայ գիտնականները հինգերորդ դարի սկզբին՝ մոտավորապես 412-ին»:

Շահեկան է «Սասնա ծռեր» կամ «Սասունցի Դավիթ» էպոսի կապը քրիստոնեության հետ: Հիշենք, որ Սասնա բոլոր դյուցազուններն իրենց թևի վրա ունեին քրիստոնեական խաչը: Երբ Հայաստանը դժվարին վիճակի մեջ էր հայտնվում, դյուցազունների թևի վրա խաչը սևանում էր՝ ազդարարելով վտանգը:

Խորհրդանշային արժեք ունի նաև Մարութա վանքի վերաշինումը: Դավիթը վերաշինում է իր հոր կառուցած Մարութա վանքը, սակայն ամեն առավոտ շինարար վարպետները նախորդ օրվա կառուցածը գտնում են քանդված: Ոչ ոք չգիտեր դրա պատճառը: Դավիթը երազ է տեսնում, որում Աստծու հրեշտակը հուշում է, որ վանքի պատի մեջ պետք է դնել Դավթի սուրը, և վանքը կանգուն կլինի: Այդպես էլ անում է մեր ազգային էպոսի գլխավոր հերոսը, և Մարութա վանքը մնում է կանգուն:

Այս գրքում հիանալի է բացատրված էպոսի պատգամը հայ կանանց: Էպոսի դյուցազունների կանայք անսահման նվիրված են իրենց ամուսիններին: Այդպիսին են Քառսուն Ծամ Դեղձունը, Արմաղանը, Խանդութը, Գոհարը, որոնք անմնացորդ նվիրված են իրենց ամուսիններին:

«Ուսուցիչը» գրքում կարևոր կերպար է դեռ մեր էպոսից էլ առաջ՝ Տիգրան Երվանդյանի քույր Տիգրանուհին, որն ամուսնացած էր Մարաստանի արքա Աժդահակի հետ, սակայն կռահում է իր ամուսնու դավերը եղբոր նկատմամբ ու վտանգելով իր կյանքը՝ զգուշացնում է եղբորը՝ փրկելով իր հայրենիքը:

Ովքեր ծանոթ են Հայ Առաքելական Եկեղեցու պատմությանը, գիտեն, որ մեր Եկեղեցին միաբնակության հետևորդն է: 451-ին, երբ հայ նախարարներն ու հոգևոր դասը գնացին Ավարայրի դաշտ՝ իրենց հավատն ու հայրենիքը պաշտպանելու, չկարողացան պատվիրակներ ուղարկել Քաղկեդոն քաղաքում տեղի ունեցած համաքրիստոնեական տիեզերական ժողովին: Քաղկեդոնի ժողովում դրված էր Հիսուս Քրիստոսի միաբնակ թե երկբնակ լինելու խնդիրը: Քաղկեդոնի ժողովն ընդունեց Հիսուս Քրիստոսի երկբնակ լինելը: Ավարայրի դեպքերից հետո Հայաստանի Եկեղեցին 506-ին Դվինում հրավիրեց համահայկական ժողով, և Բաբկեն Ոթմսեցի կաթողիկոսի գլխավորությամբ ընդունվեց Հայոց Եկեղեցու՝ միաբնակ լինելու որոշումը: «Ուսուցիչը» գրքում հստակ բացատրվում է, թե ինչու Հայ Եկեղեցին չընդունեց Քաղկեդոնի ժողովի որոշումը:

Իսահակ վարդապետի գրքում կան մտքեր, որոնք արժե նույնությամբ վկայակոչել, ինչպես՝ «Աշխարհի հավասարակշռությունը խախտվել է: Մարդիկ ներըմբռնողաբար ավելի հակված են ընդունելու բռնության և ուժի օրենքը, իսկ սիրո և հարգանքի սկզբունքը սոսկ զգայուն պարզամտություն են համարում» (էջ 68):

Ինչպես բոլոր քաղաքակիրթ դարերում, այնպես էլ հիմա, Իսահակ վարդապետը պահանջում է դատական համակարգի օրինավորություն: Որպես ներգործող օրինակ՝ բերվում է մի հայտնի և ընչաքաղց դատավորի վարքագիծը, որը, բոլորովին անտեսելով դատական օրենքի պահանջները, դրամ էր կուտակում, զբաղվում վաշխառությամբ, աչքի ընկնում անհիրավ վարքագծով: Սակայն մի անգամ՝ եկեղեցում լսած քարոզի ժամանակ, այդ նույն դատավորը սարսափում է Աստծու պատժից ու փոխում է իր կյանքի կործանարար ընթացքը: Մարդկային ագահությունը կանխելու համար հայ միջնադարի տաղասացները՝ Ֆրիկը, որն ի դեպ հոգևորական չէր, Մկրտիչ Նաղաշը, Պաղտասար Դպիրը և շատ-շատերը գրել են ահազանգող քերթվածներ:

«Ուսուցիչը» հիանալի գրքում հիշարժան դեմքեր են դառնում հայ ժողովրդի մի շարք իրական-պատմական նշանավոր կանայք, որոնք հայրենիքի նկատմամբ ունեցել են խորախորհուրդ պարտքի զգացում: Այդպիսի նվիրյալ ու անմոռանալի կանայք էին Կիլիկյան Հայաստանի Զապել և Կեռան թագուհիները: Կիլիկյան Հայաստանի նշանավոր կանանցից էր նաև Զարմանուհին՝ Ռուբինյան Հեթում սպարապետի կինը, որն իր ամուսնու մահից հետո հռչակվել է թագուհի: Ոչ ազնվական ծագում ունեցող հայ կանանցից հիշատակվում են Անի մայրաքաղաքի հերոսուհի նահատակ Այծեմնիկը և Աղբյուր Սերոբի կինը՝ Սոսե Մայրիկը:

«Ուսուցիչը» գիրքն ունի անհրաժեշտ ծանոթագրություններ: Հայ Եկեղեցու և հայ գրականության մեջ պաշտամունքային առանձնահատուկ դեմք է Աստվածամայրը: Այդ սրբուհու վերաբերյալ տրվում են ուշագրավ տեղեկություններ: Չմոռանանք, որ Մխիթարյան միաբանության հիմնադիր Մխիթար Սեբաստացին իր լուսավորչական հսկայական գործունեությունը ծավալել է՝ խորին հավատ ունենալով Աստվածամոր հովանավորության նկատմամբ:

Հայ Եկեղեցու պատմության հիանալի գիտակ, Լազարյան ճեմարանի հռչակավոր պրոֆեսոր, եվրոպական հայագիտության մեջ մեծ հեղինակություն վայելող Մկրտիչ Էմինը վկայում է, որ դեռ 1874-ին Բարդուղիմեոս առաքյալի ձեռքով Հայաստան բերված Աստվածամոր պատկերը շարունակում էր պահպանվել Արևմտահայաստանի Հոգյաց վանքում: Բ. Շանթ անունով ֆրանսուհի տիկինը 1893-ին Փարիզում տպագրել է «A travers l' Arménie Russe» արժեքավոր ուղեգրությունը, որում նկարագրում է իր ջերմ տպավորությունները Տաթևի վանքից: Վանքում ֆրանսերենին տիրապետող վարդապետը հայտնել է, որ իրենց մոտ պահվում են համաքրիստոնեական բազմաթիվ սրբություններ՝ Տիրոջ խաչից մի կտոր, մասունքներ սուրբ առաքյալներից, Մարիամ Աստվածածնի մազերից մի փունջ:

«Ուսուցիչը» գրքում խոսվում է աշխարհում տեղի ունեցած հայտնի հեղափոխությունների մասին, և տեղին է մեջբերվում Եղիշե Չարենցի «Ամբոխները խելագարված» պոեմից մի հատված: Չարենցի պոեմը վերժամանակյա երևույթ է:

Աշխարհի բազմաթիվ իմաստուններ մերժել են հեղափոխությունները՝ նրանց անկանխատեսելի հետևանքների պատճառով, ու խորհուրդ են տվել հետևել լայնախոհ ու արդար ղեկավարման ճանապարհին: Գրքի հեղինակը տեղյակ է մարդկային հասարակության հարափոփոխ էությանը: Խաղաղությունն ու լիակատար հաշտությունը դիվանագիտական մեծագույն հմտություն են պահանջում.

«Անհանգստությունը, այսպես ասած, բոլոր ժամանակների հիվանդությունն է, խաղաղությունը՝ հաջողության հասածների գյուտը» (էջ 138):

Գիրքը հուշում է Հիսուսի արդար խոսքը. «Սրով եկողը պետք է սրից էլ ընկնի»:

Գրքում կան բնության գեղեցիկ տեսարաններ, որոնք մարդուն հիշեցնում են գեղեցիկը զգալու՝ նրան տրված աստվածային եզակի շնորհը, իսկ դա կարելի է վայելել, եթե մարդն ապրի ըստ Աստվածաշնչի տասը պատվիրանների: Ահա այս է իմաստուն գրքից բխող կարևորագույն եզրակացությունը:

Ալլիտա ԴՈԼՈՒԽԱՆՅԱՆ,
բ. գ. դ., ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ

Երանի հեզերին...

↩ էջ 3

Սպառնացող Եսավի դեմ դուրս եկավ հեզ Հակոբը, նախանձոտ եղբայրների դեմ՝ փոքրիկ Հովսեփը, փարավոնի դեմ՝ Մովսեսը, Սավուղի դեմ՝ Դավիթը, այս աշխարհի իշխանի դեմ՝ Միածին Հիսուս, բարբարոսական բռնակալությունների դեմ՝ Հիսուսի աշակերտները» (Խրիմյան Հայրիկ, Երկնքի Արքայության մարգարիտը, Երևան, 2023, էջ 17):

Հեզերին աստվածային խոստում է տրվում՝ նրանք պետք է ժառանգեն երկիրը: Սակայն ակամայից հարց է ծագում, թե ինչ երկրի մասին է խոսքը: Օգոստինոս Երանելու կարծիքով՝ հեզերը ժառանգելու են այն երկիրը, որի մասին ակնարկվում է հարյուր քառասունմեկերորդ սաղմոսում. «Դու ես իմ հույսը և իմ բաժինը ողջերի երկրում» (Սաղմ. ՃԽԱ 6): Այստեղ հոգին, բարուն հակված լինելով, իր հանգիստն է գտնում և հագենում, ասես թե իր տեղում է, ինչպես մարմինը՝ երկրի վրա: Եվ վերջապես հեզերը նրանք են, ովքեր չեն դիմադրում չարին, այլ հաղթում են չարին բարությամբ. «Թո՛ւյլ մի տուր, որը չարը հաղթի քեզ, այլ բարիով հաղթիր չարին» (Հռոմ. ԺԲ 21): Ամբարտավանները վիճում և պայքարում են երկրային և անցողիկ բաների համար, սակայն երանության են արժանի հեզերը, և նրանք կժառանգեն երկիրը, որտեղից չեն կարող արտաքսվել (տե՛ս Блаженный Августин Гиппонский, О нагорной проповеди Господа, Москва, 2021, էջ 42):

Ըստ Հերոնիմոս Ստրիդոնացու՝ այդ երկիրը ո՛չ Հրեաստանում է և ո՛չ էլ Ծննդոց գրքում հիշատակված երկիրն է, որտեղ փուշ ու տատասկ է աճում (Ծննդ. Գ 17–18): Նրա կարծիքով՝ այն երկիրն է, որի մասին Դավիթ մարգարեն ուրախությամբ բացականչում է. «Հավատում եմ, որ կտեսնեմ Տիրոջ բարությունը ողջերի երկրում» (Սաղմ. ԻԶ 13, տե՛ս Блаженный Иероним Стридонский, Толкование на Евангелие от Матфея, Москва, 2018, էջ 48):

Ներսես Շնորհալին մեկնում է հետևյալ կերպ. «....երանության այս խոսքերն աստիճաններով վերելքի են նման. անհնար էր, որ առաջին երանությամբ արդեն բարձրացածներին Տերը դարձյալ իջեցներ ներքև՝ երկիր» (Սուրբ Ներսես Շնորհալի, Մեկնություն Մատթեոսի Ավետարանի, էջ 231–232): Ապա ավելացնում է, որ խոսքն իմանալի երկրի մասին է, որը ողջերի վայրն է, և այն գտնվում է երկնքից շատ ավելի բարձր և մեղքերով մեռածներին չի ընդունում: Նաև գրում է, որ չպետք է զարմանանք, որ Տերը «երկիր» բառով է այն կոչում, քանի որ աստվածային խորհուրդը ավանդում է մեզ ավելի ծանոթ խոսքով ու բառերով:

Արամայիս սրկ. ԱԶԻԶՅԱՆ
Մարիամ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հենրի Դրամմոնդ. *Սիրո լուսապատկերը*

Սկիզբը՝ 2025 թ., թիվ 23

Պողոս առաքյալը, սերը հակադրելով տարբեր բաների, երեք հրաշալի վերլուծություն է առաջարկում մեզ: Նա կոչ է անում՝ ուշադիր դիտել սերը: Ասում է, որ սերը բարդ է, ինչպես, օրինակ, լույսը, որ բաղկացած է բազմաթիվ գույներից: Տեսած կլինեք, թե ինչպես է գիտնականը վերցնում լույսի մի շող և այն անցկացնում բյուրեղյա հատվածակողմի (պրիզմա) միջով, և ինչպես է լույսը դուրս գալիս պրիզմայի մյուս կողմից՝ բաժանված տարբեր բաղադրիչ գույների՝ կարմրի, կապույտի, դեղինի, մանուշակագույնի, նարնջագույնի և ծիածանի բոլոր գույների: Այսպիսով՝ Պողոս առաքյալը սերն անց է կացնում այդ նույն պրիզմայի միջով, և այն բաժանվում է տարբեր տարրերի: Եվ այդ մի քանի տարրերից մենք ստանում ենք այն, ինչը կարելի է կոչել սիրո լուսապատկեր (սպեկտր)՝ սիրո վերլուծություն: Դրանք ոչ թե ինչ-որ առեղծվածային կամ անհասանելի բաներ են, այլ պարզ առաքինություններ՝ համբերություն, բարություն, հանդարտություն և այլն: Դրանք բոլորիս հասանելի են, և ամեն օր հնարավոր է գործադրել: Եվ հենց այդ փոքր ու սովորական բազմաթիվ առաքինությունների համադրությունն է ստեղծում սիրո մեծությունը՝ «գերագույն բարիքը»: Սիրո լուսապատկերն ունի ինը բաղադրիչ՝

1. Համբերություն — «Սերը համբերում է երկար»:
2. Բարություն — «Եվ բարեհամբույր է»:
3. Առատաձեռնություն — «Սերը չի նախանձում»:
4. Խոնարհություն — «Սերը չի պարծենում իրենով, չի ամբարտավանում»:
5. Բարեկրթություն — Սերը երբեք չի դրսևորվում անպատշաճ, կոպիտ վարքով: Այն միշտ ունի նրբություն, հարգանք, գեղեցիկ պահվածք:
6. Անշահախնդրություն — Սերը սեփական շահը չի դնում առաջին տեղում:
7. Բարեմտություն — Սերը հեշտությամբ չի բարկանում, դյուրագրգիռ չէ: Այն ունի ներքին խաղաղություն:
8. Անմեղություն, պարզ սիրտ — Սերը չի ենթադրում վատ մտադրություններ:
9. Անկեղծություն և ճշմարտասիրություն — Սերը չի ուրախանում անիրավությամբ, այլ ուրախանում է ճշմարտությամբ:

Ահա այն հատկանիշները, որոնք կազմում են գերագույն պարգևը, կատարյալ մարդու ամբողջական կերտվածքը: Պողոսը չի նկարագրում ինչ-որ հեռավոր երկնային իրականություն: Նա ցույց է տալիս, որ սիրո հատկանիշները պետք է դրսևորվեն հենց այստեղ՝ մարդկային հարաբերություններում, ամենօրյա կյանքում, այս աշխարհի իրականության մեջ, ոչ թե այլ իրականությունում: Շատ ենք լսում Աստծո հանդեպ սիրո մասին, Քրիստոս շատ է խոսել մարդու հանդեպ սիրո մասին: Մենք շատ ենք կարևորում խաղաղությունը երկնքում, Քրիստոս շատ կարևորեց խաղաղությունը երկրի վրա: Հավատը ոչ թե ծանր բեռ է կամ պարտադրանք, այլ աշխարհիկ կյանքի ներշնչում, որը ներսից է ուժ տալիս և իմաստավորում առօրյան:

Վերջիվերջո, ամենակարևորը որևէ առանձին գործ կամ մեծ արարքը չէ, այլ այն, որ մենք ավելի թեթև, ավելի նուրբ ու սիրով ենք կատարում մեր սովորական օրվա փոքր ու բազմաթիվ խոսքերն ու գործողությունները: Դրանց կատարելությունն է ձևավորում կյանքի իրական արժեքը:

Ժամանակը բավական չէ, որ այս բոլոր բաղադրիչներից յուրաքանչյուրի մասին երկար խոսվի: Ուստի կանցնենք միայն թեթևակի նշումով՝ մեկ առ մեկ կարճ դիտարկմամբ:

Սերը *համբերություն է*: Այսպիսին է սիրո բնականոն ձևը՝ հանդարտ, համբերող, սպասող: Չի շտապում, չի խռովվում, այլ խաղաղ է, պատրաստ՝ սկսելու իր գործն այն պահին, երբ անհրաժեշտ լինի: Մինչ այդ այն կրում է հեզ և հանդարտ հոգու գեղեցկությունը: Սերը երկար է համբերում. ամեն բան տանում է, ամեն բանի հավատում է, ամեն ինչի մեջ հույս է դնում: Որովհետև սերը հասկանում է և հենց այդ պատճառով կարողանում է սպասել:

Բարություն՝ սա սերն է գործողության մեջ, սերը՝ իր գործուն դրսևորումով:

Երբևէ նկատե՞լ եք, որ Քրիստոս կյանքի մեծ մասն անց է կացրել՝ բարի գործեր անելով, պարզապես բարիք գործելով: Եթե դիտարկենք նրա կյանքն այդ տեսանկյունից, ապա կտեսնենք՝ Նա Իր կյանքի մեծ մասն անցկացրել է՝ մարդկանց բարի գործեր անելով: Աշխարհում մեկ բան կա, որն ավելի վեր է, քան երջանկությունը. դա սրբությունն է: Սակայն սրբությունն ամբողջությամբ մեր իշխանության ներքո չէ: Իսկ ահա այն, ինչ Աստված թողել է մեր ձեռքերում, մեր կարողությունների սահմանում, մեր շուրջը գտնվող մարդկանց երջանկությունն է: Եվ այդ երջանկությունը մեծապես կախված է նրանից, թե որքան բարություն ենք ցուցաբերում նրանց հանդեպ:

Ինչ-որ մեկն ասել է՝ ամենամեծ բանը, որ կարող ես անել Աստծո համար, Նրա զավակների հանդեպ բարի և լավ լինելն է: Հաճախ զարմանում ենք՝ ինչո՞ւ մենք այնքան բարի չենք, որքան կարող էինք լինել: Աշխարհը որքան շատ է դրա կարիքն զգում: Բարի գործը կամ բարի վերաբերմունք ցուցաբերելը իսկապե՛ս շատ հեշտ է: Բարությունն անմիջապես ազդեցություն է թողնում մարդու վրա. փոխում է տրամադրությունը, մխիթարում է, ուժ տալիս: Մարդիկ չեն մոռանում իրենց նկատմամբ ցուցաբերված բարի վերաբերմունքը նույնիսկ տարիներ անց: Բարությունը երբեք չի մոռացվում. մարդիկ երկար հիշում են իրենց հանդեպ դրսևորած սերը: Բարությունն ու սերը վերադարձվում են բազմապատիկ, հաճախ՝ անգամ ավելի, քան մենք տվել ենք: Իրական սերը չի խաբվում, չի կորչում, չի սպառվում. այն մշտապես մնում է: Կյանքի ամենաառաջին և ամենահիրական հաջողությունը սերն է. այն բերում է երջանկություն և կյանքի լիություն: Բրաունինգի խոսքերով՝ սերը կյանքի շարժիչ ուժն է, այն, ինչ կյանքը կենդանի և լիարժեք է դարձնում: Կյանքի բոլոր փորձությունները՝ ուրախություն, վիշտ, հույս, վախ, մեզ տրված են որպես հնարավորություն՝ ավելի խորը հասկանալու, ապրելու և սովորելու սերը:

Որտեղ կա սեր, այնտեղ Աստված նույնպես ներկա է: Ով բնակվում է սիրո մեջ, բնակվում է նաև Աստծո մեջ: Ուստի՝ սերն ինքնին Աստված է: Սերն ամենակարևորն է, ամենամեծ արժեքը, ամենամեծ նվերն ու առաքելությունը:

Սերը պետք է լինի՝ առանց տարբերակման, առանց հաշվարկի ու հապաղելու: Բաժանի՛ր այն աղքատներին, որոնց անհրաժեշտ է, բաժանի՛ր հարուստներին, որոնք ամենաշատն ունեն դրա կարիքը, քո սերը ամենաշատը բաժանի՛ր քեզ հավասարներին, որտեղ դա դժվար է, և որոնց համար մենք ամենից քիչ ենք անում (իրական սերը հարաբերական չէ, անզիջում է, պետք է տարածվի բոլորի վրա, հատկապես այնտեղ, որտեղ այն ամենից դժվար է ցուցաբերել): Կա տարբերություն այն բաների միջև, երբ փորձում ես ուրախացնել և երբ իսկապես ուրախություն ես պատճառում: Պատրաստ եղիր միշտ ուրախություն պատճառելու և երբեք մի՛ կորցրու առիթը՝ դա անելու համար: Քանի որ դա է, իսկապես, սիրող հոգու անդադար և անանուն հաղթանակը:

«Այս աշխարհում մեկ անգամ ենք լինում», ուստի՝ եթե որևէ բարիք կարող ենք անել, պետք է անել հենց հիմա, քանի որ վաղը կարող է ուշ լինել: Եվ թող չհետաձգենք և չանտեսենք, քանի որ մենք այլևս երբեք չենք անցնելու այս նույն ճանապարհը:

Առատաձեռնություն. «Սիրո մեջ չկա նախանձ»: Սա այն սերն է, որը դրսևորվում է, երբ մենք մրցակցության մեջ ենք ուրիշների հետ, երբ փորձեք անել որևէ բարի գործ և տեսնեք, որ ուրիշ մարդիկ էլ են անում նույնը գործը, և շատ հավանական է՝ նրանք այն կատարում են ավելի լավ, քան դուք: Այստեղ է, որ սերը պետք է հաղթի նախանձին: Նրանց մի՛ նախանձեք: Սերը թույլ չի տալիս, որ ուրիշների հաջողությունը մեզ ցավ պատճառի: Նախանձն իրականում թաքնված հակակրանք է նրանց հանդեպ, ովքեր նույն ոլորտում ավելի են հասնում հաջողությունների, քան մենք: Քրիստոնեական որքա՛ն փոքր գործն անգամ ինքնին պաշտպանություն է դառնում ոչքրիստոնեական զգացումների դեմ: Այդ ամենանվաստ, ամենաանարժան հոգեվիճակը, որ մթագնում է քրիստոնյայի հոգին, անշուշտ, սպասում է մեզ յուրաքանչյուր ծառայության շեմի, եթե մենք զինված չենք մեծահոգության այս շնորհով: Քրիստոնյան իրականում միայն մեկ բանի կարող է «նախանձել»՝ այն լայնասիրտ, հարուստ և առատաձեռն հոգուն, որ «չի նախանձում»:

Մեծ ու առատաձեռն հոգու որակը բոլորից բարձր է, որովհետև *չի նախանձում ոչ մեկի*: Այսինքն՝ միակ «նախանձելի» բանն այն հոգին է, որն ընդհանրապես նախանձ չունի: Քրիստոնյան պետք է ձգտի հենց այդպիսի լայն ու մեծահոգի սրտի: Անգամ եթե սովորեք սիրել, չնախանձել, մեծահոգի լինել, դուք դեռ պետք է շատ սովորեք մի կարևոր բան՝ խոնարհությունը: Այսինքն՝ չխոսել սեփական հաջողությունների մասին, չհիշեցնել ուրիշներին:

Երբ արդեն բարի եք գտնվել, երբ սերը դուրս է եկել աշխարհ և արել իր գեղեցիկ գործը, վերադառնալու եք ստվեր, և այդ մասին ոչինչ չեք ասելու: Սերը նույնիսկ ինքն իրենից է թաքնվում: Սերը հրաժարվում է անգամ ինքնաբավության զգացումից: Սերը չի ամբարտավանում, չի բարձրաձայնում իր մասին, չի ուռճանում: Սիրո կարևոր մասերից մեկը շատ սովորական, առօրյա բան է՝ *բարեկրթությունը*: Սա սերն է հասարակության մեջ, սերը՝ կապված բարոյականության ու զսպվածության հետ:

«Սերը անպատշաճ չի վարվում». կարգապահությունն ու նրբակիրթ վարքը սահմանվել են որպես սիրո արտահայտություն մանրուքների մեջ:

➥ էջ 8

Զղջումը՝ վերաբերմո՞ւնք, թե՞ գործողություն

➥ էջ 2

Մեր կատարած ոչ մի գործ երբեք բավարար չի լինի մեզ արդարացնելու համար: Բացի այդ՝ Աստծո Խոսքը չի ներառում պահանջ, որ մարդը նախ պետք է ձգտի քավել իր կամ ուրիշի դեմ կատարված մեղքը: Հովհաննես Մկրտիչը չի աղաղակել. «Պատժե՛ք ձեզ, որովհետև Աստծո արքայությունը մոտեցել է»: Մեր Տեր Հիսուս չի ասել. «Պատժե՛ք ձեզ և հավատացե՛ք Ավետարանին» և «եթե պատժե՛ք ձեզ, բոլորդ էլ նույնպես կկորչեք»: Պետրոս առաքյալը Հոգեգալստյան ժամանակ անհանգիստ ամբոխին չասաց. «Պատժե՛ք ձեզ և դարձի եկեք»: Սուրբ Պողոսը Աթենքի ժողովրդին չհայտարարեց, որ «Աստված բոլոր մարդկանց ամենուրեք պատվիրում է պատժել իրենց»՝ հաշվի առնելով գալիք դատաստանի օրը: Ոչ մի հարգված հունագետ երբեք չէր մտածի բնօրինակը այդպես թարգմանելու մասին այս և շատ այլ դեպքերում:

Վերջերս շատ են տարածվում այնպիսի ուսմունքներ, որոնք սովորեցնում են, որ մեր բարի գործերով կարող ենք քավել մեր մեղքերը: Պատժի վրա հիմնված ապաշխարության ուսմունքը դեռևս գոյատևում է՝ չնայած բարեփոխիչների աշխատանքներին: Լյութերը, Ցվինգլին, Ուեսլին, Կալվինը և ուրիշներ հասկացան եբրայերեն և հունարեն բնօրինակ հասկացությունները և սկսեցին քրիստոնեական համայնքին կրթել իսկական ապաշխարության՝ կյանքը բարեփոխող արդյունքով: Ապաշխարության ուսմունքը, որ հիմնված է եբրայերեն և հունարեն բնօրինակների վրա, առաջացնում է արձագանք, որը հստակորեն ներառում է մեղքից Աստծո կողմը շրջվելը: Հին Կտակարանի ողջ մատյանում Աստված կոչ է անում մարդուն ապաշխարել, դառնալ իր չար ճանապարհներից, վերադառնալ Իրեն: Ապաշխարության կոչը Նոր Կտակարանում սկսվում է Հովհաննես Մկրտչի ծառայությամբ (տես Մատթ. 3):

Մարգարեների և Նոր Կտակարանի միջև ուղիղ կապը գտնվում է Հովհաննես Մկրտչի կերպարում: Հայտնվելով անապատում՝ նա, ինչպես մարգարեները, կոչ արեց իր սերնդին այս արմատական դարձի մասին: Նա մկրտեց նրանց, ովքեր, խոստովանելով իրենց մեղքերը, արձագանքեցին նրա հրավերին (տես Մարկ. 1:4—5): Նմանապես, նա ակնկալում էր, որ այս պարտավորությունն ստանձնածներն իրենց գործողություններով ցույց կտան իրենց սրտերում կատարված փոփոխությունը (տես Ղուկ. 3:10—14): Սակայն նա տարբերվում էր մարգարեներից նրանով, որ իր ապաշխարության ուղերձը սերտորեն կապված էր Մեսիայի մոտալուտ գալուստի իր սպասումի հետ (տես Ղուկ. 3:15—17, Գործք 19:4):

Հիսուս սկսեց Իր ծառայությունը նույն կոչով, որը քարոզում էր Հովհաննես Մկրտիչը: Մեսիան եկավ՝ քարոզելով զղջման լուրը (տես Մարկ. 1:15): Ընդգծելով, որ բոլոր մարդիկ պետք է զղջան (տես Ղուկ. 13:1—5), Հիսուս կոչ արեց Իր հետևորդներին՝ դառնալու երեխաների նման (տես Մատթ. 18:3): Նա սահմանեց Իր ծառայությունը՝ մեղավորներին զղջման կոչ անելով (տես Ղուկ. 5:32): Ավելին, Նա ցույց տվեց զղջման Իր հասկացողությունը հոր մոտ վերադարձող անառակ որդու առակով (տես Ղուկ.15:11—32): Ինչպես Հովհաննեսը, Նա պնդում էր՝ կյանքը, որ փոխվել էր, ակնհայտ էր այն «պտղից», որն այն տվել է (տես Ղուկ. 6:20—45):

Այս դեպքերում, ինչպես Հիսուսի և առաքյալների ապաշխարության կոչերի հարյուրավոր այլ դեպքերում, օգտագործվում է հունարեն «*մետանոեո*» բառը: Այս բառը միշտ վերաբերում է շրջվելուն՝ անկախ նրանից, թե թարգմանվում է «ապաշխարել», «դարձի գալ», «վերադառնալ» կամ այլ ձևերով: Առանց բացառության՝ բառը վերաբերում է «երեսը շրջելու» գործողությանը. թողնել այն մեղքը, որը հեռացնում է Աստծուց:

Ապաշխարությունը մտքի փոփոխություն է, որը հանգեցնում է կյանքի տեսանելի փոփոխության: Չնայած այն մոտիվացված է վերաբերմունքի փոփոխությամբ, ապաշխարությունը միշտ պահանջում է գործողություն, ուղղության փոփոխություն: Զղջումը տարբերվում է անցյալի համար պարզապես տխրությունից: Տխրությունը կարող է ուղեկցվել իսկական զղջմամբ, բայց երբեք չպետք է նույնացվի դրան: Եսավը տխրում էր իր մեղքի վերջնական հետևանքների համար, բայց իրականում չէր զղջում (տես Եբր. 12:16—17): Մյուս կողմից, Աստծո կամքին համապատասխան տխրությունն առաջացնում է ափսոսանք՝ առանց զղջման (տես Բ Կորնթ. 7:10): Իսկական զղջման դեպքում Սուրբ Հոգին միշտ փոփոխություններ է կատարում: Պողոսը նկարագրել է սա, երբ ասել է, որ քարոզել է հեթանոսներին այն հույսով, որ նրանք *«ապաշխարեն և դեպի Աստված դառնան՝ ապաշխարության արժանի գործեր կատարելով» (Գործք 26:20):*

Զղջումը և՛ մեղքի, և՛ Աստծո մասին մեր ամբողջ մտածելակերպի անընդհատ վերաիմաստավորումն է: Արդյունքում ձեռք ենք բերում մեղքի ներման մասին գիտելիքներ և Աստծո հետ քայլելու մշտական գիտակցություն: Բավարար չէ զղջում արտահայտել կամ դողալ մեղքի զգացման տակ. դևերն են այդպես դողում (տես Հակ. 2:19): Միայն մեղքից հեռանալով և հավատքով դեպի ներող Աստծուն դառնալով՝ կարող ենք փրկվել: Երբ հասնում ենք Քրիստոսի՝ Տիրոջ փրկարար գիտելիքներին, հասկանում ենք, որ զղջումը մեր առօրյա կյանքի անհրաժեշտ մասն է: Երբ մենք գործողություններ ենք անում, որոնք Աստծո կամքի տիրույթում չեն, դեռ կարող ենք ներում փնտրել խոստովանության և զղջման միջոցով՝ ընդունելով Հիսուսին՝ որպես Տիրոջ, քանի որ մեզ առաջնորդում է կենդանարար Սուրբ Հոգին:

Նարեկ սրկ. ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ
Օֆելյա ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

Խրիմյան Հայրիկ — Միքայել Նալբանդյան — Ռափայել Պատկանյան

Թեև նշանավոր բանաստեղծ Միքայել Նալբանդյանը (1829—1866 թթ.) Խրիմյան Հայրիկի ժամանակակիցն է, սակայն Հայոց Հայրիկի մասին Նալբանդյանի գրած որևէ հուշ կամ հիշատակություն մեզ գտնել չհաջողվեց:

Այնուամենայնիվ, ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ ժամանակի հայ հասարակությանը հուզած մի միջադեպի գնահատման հարցում համընկել են Ազատության երգչի և Վասպուրականի արծվի մոտեցումները: Խոսքը վանեցի Պողոս քահանայի՝ իր կարգին ոչ հարիր, անպատիվ ու խայտառակ պատմության մասին է, որ հրատարակել ու հասարակության դատին էր հանձնել «Մեղու» թերթը: Այդ պատմությունն այստեղ մեջբերելն անպատեհ համարելով՝ ավելացնենք, որ «Մեղու» թերթն արդարացիորեն հավելում էր, որ քահանան «վերոյիշեալ անօրինութիւններէ զատ ուրիշ նման ոճիրներ շատ գործեր է, որոնք չենք ուզեր հոս մի առ մի յիշել»:

Վանեցի Պողոս քահանայի հակահասարակական, անբարո արարքներն ու ընթացքը վարկաբեկում էին ոչ միայն հոգևորականությանը (հետևաբար՝ Կ. Պոլսի հայոց Կրոնական ժողովը փորձում էր կոծկել այդ քստմնելի, խայտառակ դիպվածը), այլև հասարակ ժողովրդին: Մկրտիչ Խրիմյանը, մեկ անգամ ևս ապացուցելով իր վեհանձնությունը և բարոյական օրինակելի կերպար լինելը, ինչի շնորհիվ էլ դարձել էր համայն հայության սիրելին, հրապարակավ պաշտպանեց «Մեղու» թերթի բռնած դիրքը և իր համախոհների հետ դատապարտեց կարգազանց քահանային ու նրա ապօրինությունները կոծկելու գործին լծված փարիսեցիական հոգևորականությանը:

Գրեթե Խրիմյանի պես էր մտածում նաև Միքայել Նալբանդյանը. նա համոզված էր, որ ինչպես արատավոր ու օրինազանց եկեղեցականն է վարկաբեկում Եկեղեցին ու ժողովրդին, այնպես էլ, թերևս ավելի շատ, այն հոգևորականները, որոնք փորձում են կոծկել ու պարտակել ապօրինություններն ու հանցանքները: Ազատության մունետիկ Նալբանդյանը համարում էր, որ բացահայտված վերքը քողարկելու, թաքցնելու փոխարեն պետք է անմիջապես բուժել, դարմանել՝ դրանով իսկ կանխելով վարակի հետագա տարածումն ու անցանկալի հետևանքները: Եթե հասարակական կարծիքը դատապարտի մեղավորին, դրանով իսկ ոչ միայն կկտրի, կհեռացնի իրենից վարակի աղբյուրը, այսինքն՝ կգնա ինքնամաքրման ճանապարհով, այլև իրեն կապահովագրի հետագայում նմանօրինակ անցանկալի միջադեպերի հաճախակիանալու կամ կրկնվելու սպառնալիքներից: Բարոյական այդպիսի մեծ ուժ ունեցող հասարակությունը կամ ազգը, որը չի կամեցել իր մեջ պահպանել ապականության, փտախտի օջախը կամ նոր գայթակղության պատճառը, դրանով անսահման ակնածանք է վաստակում, և լուսավորյալ, քաղաքակիրթ աշխարհը մեծարում, պատվում է նրան:

Ցանկացած հասարակության բարոյականության և առաջադիմության նախապայմաններից են օրինապահությունը, պատասխանատվությունն ու հաշվետվողականությունը և օրենքի առաջ բոլորի հավասարությունը: Իսկ երբ զանցանքն ու հանցանքը, առավել ևս ոճիրը շղարշում են կամ թաքցնում, երբ իրավախախտը, հանցագործն ու ոճրագործն իրենց վեր են դասում օրենքից, արդարադատությունից կամ օրենքի առաջ սահմանված կարգով պատասխան տալուց, երբ նրանք նաև հովանավորվում են, ապա ստացվում է, որ հասարակությունն իր կրավորական կեցվածքով, համարժեք գործողությունների բացակայությամբ լռելյայն համաձայնում և այդպիսով նաև քաջալերում է օրինազանցությունը: Ազգերի, հասարակությունների պատմությունը, նրանց քաղաքակրթության աստիճանը, նրանց բարոյականությունը ճանաչելու համար որոշիչ նշանակություն ունեն օրենքի գերակայությունը, իրավագիտակցությունը, օրինապահությունն ու սոցիալական արդարության մթնոլորտը:

Մ. Նալբանդյանը համարում էր, որ մեր «ազգասէրները, որոնք իրենց սէրն արտայայտում են ազգի պակասութիւնները քօղարկելով, դրանով իսկ նրանք մեղանչում են ազգութեան դէմ, հետևաբար, միանգամայն արժանի են, որ իւրեանց պաշտպանած յանցաւորի հետ պատժակից լինեն»: Ուստի և, ըստ Նալբանդյանի, «Չի կարելի իրաւադատութիւն քարոզել եւ անիրաւութիւն պաշտպանել:

Չի կարելի յառաջադիմութիւն քարոզել եւ անդամալոյծի պէս բևեռացած մնալ մի կէտի վրայ:

Չի կարելի մաքրութիւն քարոզել եւ ապականութեան ծովի մէջ լողալ:

Չի՛ կարելի ազատութիւն քարոզել եւ խղճմտանք բռնաբարել»:

Այսինքն՝ չի՛ կարելի երեսպաշտ լինել: Քանզի երեսպաշտը չարիք է ոչ միայն իր անձի, այլև շրջապատի համար, և վաղ թե ուշ մարդիկ, նրան ճանաչելով, աշխատելու են գործ չունենալ նրա հետ: Առավել մեծ դժբախտություն է երեսպաշտ, ստախոս ու խաբեբա իշխանություն ունենալը: Երեսպաշտ կառավարությունը չարիք է պետության ու սեփական ժողովրդի գլխին, և վաղ թե ուշ նրան ճանաչելով՝ ժողովուրդն ըմբոստանալու է, ձգտելու է օր առաջ ազատվելու այդ թարախապալարից: Երեսպաշտ ժողովուրդը կամ, որ թերևս ավելի ճիշտ կլինի ասել, երեսպաշտությունը, օրինազանցությունը տեսնող ու հանդուրժող ժողովուրդը չարիք է հենց ինքն իր համար, ուստի դատապարտված է բիրտ ուժի տակ իր թշվառ գոյությունը մի կերպ քարշ տալու ճակատագրին:

Այսպիսով՝ մեծ բանաստեղծը, համակարծիք լինելով Խրիմյան Հայրիկի հետ, վանեցի Պողոս քահանայի գործի մասին գրում է հետևյալը. ««Մեղու»-ն խնդրում է ազգի անդամների կարծիքը: Ես ոչ միայն համաձայն եմ «Մեղու»-ի վճռին, այլև՝ աւելին: «Մեղու»-ն նրա անունը միայն յայտարարեց քահանայութիւնից զրկուած, իսկ ես ասում եմ, որ երբեմնի կրօնաւոր, իսկ այժմ սոսկ Պողոսը պէտք է ապաշխարի իր մեղքերը»: Փաստորեն՝ Նալբանդյանը Պողոս քահանային նաև դատարանում պատասխանատվության ենթարկելու պահանջ էր ներկայացնում:

Հետաքրքիրն այն է, որ այս հարցում Խրիմյանին ու Նալբանդյանին ընդդիմադիր գործիչներից ոչ ոք հանդես չեկավ որևէ առարկությամբ, ոչ ոք իր վրա չվերցրեց Նալբանդյանի ներկայացրած մեղադրանքները կամ հանդես չեկավ Պողոս քահանայի պաշտպանությամբ:

Հայ նշանավոր բանաստեղծ Ռափայել Պատկանյանը (1830—1892 թթ.) ևս Խրիմյան Հայրիկի ժամանակակիցն է, սակայն Հայոց Հայրիկի մասին նա էլ որևէ գրվածք չի թողել: Խրիմյան—Պատկանյան հոգևոր կապի առումով ուշագրավ է հետևյալ դրվագը: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Գևորգյան հոգևոր ճեմարանի շքամուտքի առջև այժմ էլ կարելի է տեսնել մի բրոնզածույլ կիսանդրի, որի ուղղաձիգ պատվանդանին փորագրված է. «Ռափայել Պատկանյան (1830—1892)»: Զարմանալիորեն՝ Պատկանյանի կենսագրությունը որևէ կերպ չի առնչվում ճեմարանի գործունեությանը. Պատկանյանը ոչ ուսանել, ոչ էլ դասավանդել է ճեմարանում: Պատկանյանի կիսանդրին ճեմարանի առջև տեղադրվել է 1902 թվականին՝ մեծ բանաստեղծի մահվանից 10 տարի անց՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խրիմյան Հայրիկի թույլտվությամբ: Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պաշտոնական օրգան «Արարատ» ամսագրի՝ 1902 թվականի համարներից մեկում կարդում ենք հետևյալը. «Դեկտեմբերի 15-ին ճեմարանի բակում հանդիսով բացուեց Գամառ Քաթիպայի (Ռափայել Պատկանյանի գրական կեղծանունը.— *Ա. Մ.*) արձանը, որ կանգնած է Հ[ին]. Նախիջևանցի յայտնի վաճառական պ. Ա. Պողոսեանի ծախքով եւ քանդակագործ պ. Տէր Մարուքեանի (Անդրեաս Տեր-Մարուքյան, 1875—1919.— *Ա. Մ.*) աշխատութեամբ՝ որի բուն օրինակը գտնուում է հանգուցեալ բանաստեղծի գերեզմանի վերայ, Ն[որ]. Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքում: Արձանը գտնուում է ճեմարանի հյուսիսային բակում, երեսը դեպի Մ. Տաճար դարձրած, եւ պատուանդանի վերայ դրոշմած է բանաստեղծի «կտակը».

Կյանքումս մի հատ սին փառք ունեցա,
Ս. Էջմիածնում թաղվել ցանկացա.
Սիրակամ իմ ազգ, թե Աստված սիրես,
Այս իմ մի հատիկ իղձս կատարես»:

Այս կտակ-քառատողը, ցավոք, այսօր այլևս պատվանդանի վրա չկա: Հավանաբար 1960-ական թթ. կատարված վերանորոգության ժամանակ են վերացրել:

Փաստորեն, մեծ բանաստեղծի փափագը, այն է՝ վերջին հանգրվան գտնել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի նվիրական հողում, մնացել է անկատար: 1892 թվականին, երբ վախճանվում է Ռափայել Պատկանյանը, նրա մարմինն ամփոփում են ծննդավայրում՝ հայրենի Նոր Նախիջևան քաղաքի Սուրբ Խաչ եկեղեցու գավթում՝ բանաստեղծներ Հարություն Ալամդարյանի և Միքայել Նալբանդյանի կողքին:

Խրիմյան Հայրիկը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս օծվելուց ուղիղ մեկ ամիս առաջ, մահացած բանաստեղծի վերջին ցանկությունն իրականացրել է շատ յուրօրինակ, խորհրդանշական ձևով. Ռափայել Պատկանյանի կիսանդրին տեղադրվել է Գևորգյան ճեմարանի բակում:

Արման ՄԱԼՈՅԱՆ, պ. գ. թ.

Հենրի Դրամմոնդ. **Սիրո լուսապատկերը**

← *էջ 7*

Բարեկրթությունը թեև առաջին հայացքից կարող է չնչին մանրուք թվալ բարձրագույն բարության մեջ, իրականում այն սիրո բնական պտուղն է: Դա այն սերն է, որ դրսևորվում է մարդկային համակեցության մեջ, սերը՝ արտահայտված վերաբերմունքի, խոսքի և վարքի մանրուքներում:

«Սերը անվայել չի վարվում». բարեկրթությունը սահմանվել է որպես սեր՝ փոքր բաների մեջ, սեր՝ այն ամենում, ինչ թվում է աննշան, բայց բացահայտում է սրտի խորքը: Եվ բարեկրթության միակ ու իրական գաղտնիքը հենց սերն է, որովհետև այնտեղ, որտեղ սերն է բնակվում, անվայել վարք չի կարող ծնվել: Անգամ ամենաանկիրթ մարդը, եթե նրա սրտում կա սիրո լիություն, կարող է հայտնվել բարձր հասարակության մեջ և չշեղվել պատշաճ վարքից: Նա պարզապես անկարող կլինի վարվել անվայել, որովհետև սերն իր բնությամբ չի կարող այլ կերպ դրսևորվել: Շոտլանդացի փիլիսոփա Քարլայլը Ռոբերտ Բըրնսի մասին ասել է, որ ամբողջ Եվրոպայում չկար ավելի իսկական ջենթլմեն, քան այդ հողագործ բանաստեղծը: Եվ պատճառը սա էր. նա սիրում էր ամեն ինչ՝ բնության ցանկացած հրաշք և Աստծո ստեղծած բոլոր բաները՝ մեծ թե փոքր: Այս պարզ, բայց վեհ վկայականով նա կարող էր մուտք գործել ցանկացած հասարակություն, մերձենալ արքունիքներին և պալատներին՝ դուրս գալով Այր գետի ափին գտնվող իր համեստ խրճիթից: Մարդու իսկական ազնվականությունը սրտի և սիրո մեծությունն է, ոչ թե սոցիալական դիրքը:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում «ջենթլմեն»: «Ջենթլմեն» բառը նշանակում է նրբազգաց մարդ՝ այն մարդը, որ գործում է նրբությամբ և սիրով: Եվ հենց այստեղ է դրա ամբողջ արվեստն ու խոր խորհուրդը: Ինչպես ասում է Սուրբ Գիրքը. «Սերը անպատշաճ կերպով չի վարվում» (Ա Կորնթ. 13:5): Սիրո մեջ ամեն բան վայելուչ է, խաղաղ և բարեհամբույր. սերը չի խախտում կարգը, չի վիրավորում, այլ իր ներկայությամբ սրբացնում է մարդկային հարաբերությունները:

Անձնուրացություն: «Սերը չի փնտրում իր շահը». այն անշահախնդիր է: Ուշադրություն դարձրեք՝ նա չի որոնում անգամ այն, ինչ իրավամբ իրենն է: Մեծ Բրիտանիայում անգլիացին արդարացիորեն նվիրված է իր իրավունքներին: Սակայն գալիս են պահեր, երբ մարդը կարող է գործադրել նույնիսկ ավելի բարձր իրավունք՝ իր իրավունքներից հրաժարվելու իրավունքը (սերը չի սահմանափակվում արդար պահանջով, այլ գերազանցում է այն ինքնազոհողությամբ): Սակայն Պողոս առաքյալը մեզ կոչ չի անում պարզապես հրաժարվել մեր իրավունքներից: Սերն առավել խորն է թափանցում մարդու սրտի խորքերը: Այն չի կամենում, որ մենք միայն զիջենք մեր իրավունքները, այլ որ ընդհանրապես չփնտրենք դրանք, չկենտրոնանանք դրանց վրա և մեր հաշվարկներից ամբողջապես հեռացնենք անձնական շահը: Այն մեզ հորդորում է նույնիսկ չփնտրել, անտեսել դրանք և ամբողջությամբ հեռացնել անձնական շահը մեր դատողություններից: Այդ իրավունքները հաճախ արտաքին են ու անցողիկ: Դժվարությունն այն է, որ մենք ոչինչ չփնտրենք մեզ համար, չդարձնենք մեր անձը մեր ձգտումների կենտրոն: «Ինքդ քեզ համար մեծ բանե՞ր ես որոնում,— ասում է մարգարեն,— մի՛ որոնիր դրանք»: Ինչո՞ւ: Քանի որ մեծությունը իրերի մեջ չէ: Իրերը մեծ լինել չեն կարող: Միակ իսկական մեծությունն անանձնուրաց սերն է: Նույնիսկ անձնուրացությունը, ինքնին վերցրած, ոչինչ է և կարող է գրեթե մոլորություն դառնալ: Միայն մեծ նպատակը կամ առավել զորեղ սերը կարող է արդարացնել այդ զոհաբերությունը: Ես ասել էի, թե ավելի դժվար է ոչինչ չփնտրել մեզ համար, քան փնտրելուց հետո հրաժարվել դրանից: Սակայն պետք է դա հետ վերցնեմ. այդ խոսքը ճշմարիտ է կիսով չափ միայն՝ եսակենտրոն սրտի համար: Սիրո համար ոչինչ ծանր չէ, ոչինչ դժվար չէ: Ես հավատում եմ, որ Քրիստոսի լուծը թեթև է: Քրիստոսի «լուծը» հենց Նրա կյանքի ճանապարհն է, այն ձևը, որով Նա մեզ սովորեցնում է ապրել:

Եվ ես հավատում եմ, որ դա ավելի դյուրին ճանապարհ է, քան որևէ այլ ճանապարհ: Հավատում եմ նաև, որ դա ավելի երջանիկ ճանապարհ է, քան ուրիշ մեկը: Քրիստոսի ուսմունքի ամենահայտնի դասերից մեկն այն է, որ երջանկություն չկա որևէ բան ունենալու կամ ձեռք բերելու մեջ, այլ միայն՝ տալու մեջ: Կրկնում եմ՝ երջանկություն չկա ունենալու կամ ստանալու մեջ, այլ միայն՝ տալու մեջ: Եվ աշխարհի կեսը երջանկություն որոնելիս սխալ հետքի վրա է: Մարդիկ կարծում են, թե այն կայանում է ունենալու և ստանալու մեջ, և այն բանում, որ ուրիշները ծառայեն իրենց: Մինչդեռ այն կայանում է տալու և ուրիշներին ծառայելու մեջ: «Ով որ ցանկանում է մեծ լինել ձեր մեջ,— ասում է Քրիստոս,— թող ծառա լինի»: Եվ ով ցանկանում է երջանիկ լինել, թող հիշի, որ կա միայն մեկ ճանապարհ. ավելի երանելի, ավելի երջանկաբեր է տալը, քան ստանալը:

Շարունակելի

«Մեծագույն բանն աշխարհում»

Անգլերենից թարգմանությունը՝
Մերի ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ
Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝
«Քրիստոնյա Հայաստան» թերթի խմբագրություն
Գլխավոր խմբագիր՝
Նարինե Հովհաննիսյան
Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հեռախոս՝ (010) 517 280
Էլ. փոստ՝ qristonyahayastan1@gmail.com
qristhay@etchmiadzin.am
web կայք՝
krishayas.wordpress.com
etchmiadzinlibrary.am/en/kristonya-hayastan
Ստոր. տպագր. 16.03.2026 թ.
Տպաքանակը՝ 1015